

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

Δημογραφικό πρόβλημα των περιοχών που βρίσκονται στα σύνορα του Νομού Ιωαννίνων με την Αλβανία από το 1980 και μετά. Οικονομικές επιπτώσεις από την ερήμωση των περιοχών αυτών – Μορφές εναλλακτικού τουρισμού και προβλήματα που προκύπτουν από την έρευνα του πληθυσμού. Προτεινόμενες λύσεις.

Ονοματεπώνυμο σπουδαστή:
Στεργίου Αφροδίτη

Επιβλέπων καθηγητής:
Σακκάς Σπυρίδων

Πρέβεζα 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	1
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	3
1.1. Εισαγωγή – Γενικά στοιχεία	3
1.2. Ιστορικά στοιχεία	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	6
2. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΝΩ ΠΩΓΩΝΙΟΥ.....	6
2.1. Ταυτότητα του Δήμου.....	6
2.2. Συνοπτική οικονομική ιστορία του Δήμου.....	12
2.3. Δημογραφικά στοιχεία του Δήμου	13
2.4. Η οικονομική φυσιογνωμία του Δήμου	24
2.5. Υποδομές του Δήμου	28
2.5.1. Εκπαίδευση	28
2.5.2. Υγεία.....	29
2.5.3. Αθλητισμός.....	29
2.5.4. Οδικό δίκτυο – Συγκοινωνίες – Επικοινωνίες	30
2.5.5. Τεχνικές υποδομές (ύδρευση, αποχέτευση, διαχείριση απορριμμάτων).....	31
2.5.6. Προγραμματιζόμενα και εκτελούμενα έργα.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	35
3. ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	35
3.1. Πρωτογενής τομέας	35
3.1.1. Δάση.....	35
3.1.2. Γεωργία	35
3.1.3. Κτηνοτροφία	40
3.2. Δευτερογενής τομέας (βιομηχανία – βιοτεχνία – οικοτεχνία)	43
3.3. Τριτογενής τομέας.....	45

3.3.1. Εμπόριο – Υπηρεσίες.....	45
3.3.2. Τουρισμός – Αγροτουρισμός	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	49
4. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ – ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ (Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Πολιτιστική Κληρονομιά και Παράδοση – Πολιτιστικοί Φορείς Μνημεία και Στοιχεία Ιδιαίτερου Ενδιαφέροντος και Φυσικού Κάλλους κ.λ.π.)	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	58
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ...	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	64
6. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	64
ΠΗΓΕΣ	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.1. Εισαγωγή – Γενικά στοιχεία

«Το Πογώνη ή Πογώνιον εις τας πλευράς της Νεμέρτσικας Ν. της Λιντζουρίας και Ζαγοριάς και μεταξύ Ζαγορίου, Κονίτσης, Δροπόλεως, Κουρέντων και Τσιαμουριάς κείμενον, αριθμεί οικίας 3.594, ων 204 Αλβανικάι και 6 Αθιγγανικάι είνε Μωαμεθανικάι, αι δε λοιπαί 3.154 Ελληνικάι, 141 Αλβανοβλαχικάι, 76 Αλβανικάι και 13 Αθιγγανικάι Χριστιανικάι. Διαιρείται δ' εις δύο διαμερίσματα, το βόρειον ή κυρίως Πογώνη, και το νότιον ή Παληοπογώνη...Το κλίμα του τμήματος καθόλου εύκρατον και υγιεινόν. Συνήθη αυτού νοσήματα είναι πυρετοί διαλείποντες και υφέσιμοι. Πλην δεν τούτων και δυσμηνόρροιαι και αναιμίας των γυναικών ένεκα κακής διαίτης και επιμόχθων εργασιών στους αγρούς και αμπελώνας, και στερήσεως φιλάτων συγγενών αποδημούντων και τα μέχρι χθες και ενταύθα άγνωστα και ολέθρια “η φυματίωσις και η αδελφή αυτής η χοιραδική δυσκρασία” ιδίως εις Δελβινάκιον και Βίσιανην. Ίσως δε τα αίτια τούτων πόρρωθεν. Επειδή δε το κλίμα επιδρά καθόλου επί των κράσεων και της καλλονής, δια τούτο οι μεν άνδρες είναι εύρωστοι, αι δε γυναίκες ευειδείς και λευκαί...».

Μ' αυτόν το χαρακτηριστικό τρόπο μας εισάγει στην ανθρωπογεωγραφία του Πωγωνίου ο Ιωάννης Λαμπρίδης στο έβδομο τεύχος της μνημειώδους εργασίας του "Ηπειρωτικά Μελετήματα", με τίτλο "Πωγωνιακά", που εκδόθηκε το 1889. Το Πωγώνι, διαιρεμένο σήμερα τεχνητά σε δύο τμήματα, εκ των οποίων το ένα ανήκει στην Αλβανία, αποτελεί ένα τμήμα της ενιαίας ηπείρου με πολλές ιδιαιτερότητες, που οφείλονται εκτός των άλλων και στην ίδια τη μεθοριακή του θέση. Ας δούμε όμως κατ' αρχήν ποια είναι τα χωριά που συγκροτούν την ενότητα αυτή. Οι κοινότητες που ανήκουν στην Αλβανική επικράτεια είναι η *Σωπική*, οι *Σχωριάδες*, η *Πολύτσιανη*, η *Σέλτση*, το *Χλωμό*, το *Μαυρόγερο* και η *Τσάπιστα*. Στην ελληνική επικράτεια με

διοικητικό αλλά και γεωγραφικό κέντρο το Δελβινάκι ανήκουν τα χωριά: Δρυμάδες, Α. Μερόπη, Πωγωνίσκος, Σταυροστιάδι, Κακόλακκος, Μερόπη, Παλαιόπυργος, (Μέβδεζα), Κ. Μερόπη, Κεφαλόβρυσο, (Μετζητιέ), Ωραιόκαστρο, Αγ. Κοσμάς, Ρουσιά, Βήσσανη, Φαράγγι, Ορεινό (Μποζιανίκο), Ξηρόβαλτο, Ποντικάτες, Αργυροχώρι, Χρυσοδούλη, Σταυροδρόμι, Τεριάχι, Μαυρόπουλο, Ζάβροχο, Χάνι Δελβινακίου, Κτίσματα (Αρίνιστα), Κεράσοβο, Περιστέρι (Μεγγούλη), Κρυονέρι, Χαραυγή (Βάλτιστα), Στρατίνιστα, Καστανή, Ψηλόκαστρο, Δημόκορη, Λάβδανη, Βράστοβα, Αγ. Μαρίνα (Βατσουνιά), Κ. Λάβδανη.

Χωριά, όπως τα Άνω και Κάτω Ραβένια, Δολιανά, Παρακάλαμος κ.α. βρίσκονται εκτός των διοικητικών ορίων της επαρχίας Πωγωνίου και ιστορικά διαφοροποιούνταν, αλλά στα νεώτερα χρόνια έχουν δεχθεί σημαντικές επιρροές από το κυρίως Πωγώνι, ώστε να μπορεί κανείς χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία να τα εντάξει πολιτισμικά στην ευρύτερη περιοχή.

Το Πωγώνι λοιπόν, λόγω της θέσης του ως ιστορικό πέρασμα προς την Αλβανία και αντίστροφα, ήταν εκτεθειμένο σε επιδρομές και διαβάσεις διαφόρων φύλων με αποτέλεσμα να παρουσιάζει μια μεγάλη κινητικότητα και επιμειξία πληθυσμών γεγονός που αντανακλάται και στο λαϊκό πολιτισμό της περιοχής. Το Πωγώνι δεν γνώρισε την τύχη άλλων περιοχών σχετικά με τα προνόμια που παραχωρούσε η Πύλη και ως εκ τούτου «εδεινοπάθησε» κατά την Τουρκοκρατία αλλά και πριν απ' αυτή από τις επιδρομές κυρίως Αλβανικών ορδών στο έδαφός του. Ο Λαμπρίδης μιλά για εποικισμούς κατά τον 14^ο αιώνα που άφησαν έντονα τα ίχνη τους στην περιοχή. Πέρα από τις λεπτομέρειες των ιστορικών συμβάντων από τις πηγές διαφαίνεται καθαρά όχι απλά μια κινητικότητα αλλά και μια όσμωση των διαφόρων πληθυσμών, η οποία διακρίνεται και στη μουσική παράδοση αυτού του χώρου.

Οι ιστορικές αντιξοότητες συνέβαλαν και στο Πωγώνι στην ανάπτυξη των φαινομένων της αποδημίας, που κι αυτό έχει καταγραφεί μ' έναν πολύ χαρακτηριστικό τρόπο στη μουσική του παράδοση. Οι Πωγωνίσιοι ταξιδεύουν ασκώντας διάφορα επαγγέλματα σ' όλη τη Βαλκανική διατηρώντας πάντοτε, όπως όλοι οι Ηπειρώτες, έντονους τους δεσμούς τους με τον τόπο τους. «...Αλλά και η ερήμωσις και η σπάνις ικανοτήτων εν Ηπείρῳ εκ των αποδημιών προέκυψε. Το ήμισυ περίπου της Ηπείρου μεταναστεύει, πάσα δ' ευφυΐα έκτακτος αλλαχού τον βίον διέρχεται συνήθως. Η ανέγερσις

ξενοδοχείου των Ελλήνων (Γκρέτζι Χάνι) εν Βουκουρεστίω υπό του εκ Πωγωνιανής ενδόξου και μεγάλου Μπάνου Γκόρμα (1565)...μαρτυρούσι την αποδημίαν εις την αλλοδαπήν κατοίκων τινών του τμήματος μάλιστα εις την Βλαχίαν και Μολδαυίαν προ εκατοεντετηρίδων... Οι άνδρες του Δελβινακίου, λέγει ο Λήκ., αποδημούσιν εις Κων/πολιν ως κηπουροί και κρεοπώλαι, όμως εμπορεύονται και μηλωτάς εν Ρωσσία και χρυσήν κλωστήν εν Γερμανία διά την κατασκευήν κεντημάτων Αλβανικών... Από δε του 1830 ιδίως ένεκα της αυξήσεως των φόρων προς απότισιν κοινοτικών χρεών συν τόκοις και επιτοκίοις βαρυτάτοις και της υπερτιμήσεως των προς διατροφήν ήρξαντο βαθμηδόν πάντες σχεδόν ν' αποδημώσιν. Αποδημώσιν όμως ιδίως εις μεγάλας πόλεις και προάγονται».

Το απόσπασμα από το βιβλίον του Ι. Λαμπρίδη είναι αρκετά διαφωτιστικό ως προς τις διαστάσεις που είχε λάβει το φαινόμενο της αποδημίας, κάτι που άλλωστε έχει αποτυπωθεί και στη μουσική παράδοση με την ταύτιση του τραγουδιού της ξενιτιάς με το μοιρολόι. «Την ξενιτειά, τη γυμνωσιά, την πίκρα και το χάρο, τα τέσσερα τα "ζύγιασα", βαρύτερα είν' τα ξένα. Παρηγοριά 'χει ο θάνατος, ελεημοσύνη ο χάρος κι ο ζωντανός ο χωρισμός παρηγοριά δεν έχει...».

Οριοθετείται γεωγραφικά από τη Νεμέρτισκα (2.209 μ.) στα Βόρεια, τα όρη Τσαμαντά (1.826 μ.) στα Νότια, τον Κασιδιάρη (1.329 μ.) και το κάτω τμήμα του ποταμού Γορμού στα Ανατολικά και τον Μακρύκαμπο (1.672 μ.) στα Δυτικά.

Αποτελείται από 32 χωριά που συνολικά καταλαμβάνουν μια έκταση 498 τετ. χλμ. Τα χωριά αυτά είναι τα εξής: *Αγία Μαρίνα, Άγιος Κοσμάς, Αργυροχώρι, Βασιλικό, Βήσσανη, Δελβινάκι, Δημοκόρη, Δολό, Δρυμάδες, Κακόλακκος, Καστανή, Κάτω Μερόπη, Κεράσοβο, Κεφαλόβρυσο, Κρυονέρι, Κτίσματα, Λάβδανη, Λίμνη, Μαυρόπουλο, Μερόπη, Ορεινό Ξηρόβαλτο, Παλαιόπυργος, Περιστέρι, Ποντικάτες, Πωγωνιανή, Ρουσιά, Σταυροσκιάδι, Στρατίνιστα, Τεριάχι, Φαράγγι, Χαραυγή, Ωραιόκαστρο.*

Ένα τμήμα του (περιοχή Μολυβδοσκεπάστης) υπάγεται σήμερα στην Κόνιτσα ενώ ένα άλλο (Πολυτσιάνη, Σωπική κ.λ.π.) στην Αλβανία.

Κάποιες ομάδες χωριών παρόλο που έχουν ενσωματωθεί σε αυτό ανήκουν ιστορικά σε άλλες ενότητες π.χ. Χρυσόδουλη, Μαυρόπουλο, Κτίσματα κ.λ.π. στη Δρόπολη, ενώ ορισμένα γειτονικά χωριά παρουσιάζουν

έντονες επιρροές από αυτό π.χ. Άνω Ραβένια, Δολιανά, Γεροπλάτανος κ.λ.π.

Διακρίνουμε τρεις χαρακτηριστικές γεωγραφικές ενότητες: του Γορμού στα Βόρεια, του Γυφτοπόταμου – γνωστή και ως λάκκα Μουχτάρη – στα Νότια και του Δρίνου στα Δυτικά.

Η περιοχή διασχίζονταν από την κύρια οδό επικοινωνίας Ιωαννίνων – Αργυροκάστρου – Αγίων Σαράντα με την οποία συνδέονταν δευτερεύοντες δρόμοι όπως εκείνος που ερχόταν από την Κόνιτσα.

Οι τρεις μεγαλύτεροι οικισμοί που έπαιξαν στο πέρασμα της ιστορίας σημαντικό ρόλο από διοικητική, οικονομική, θρησκευτική και πολιτισμική άποψη είναι η Μολυβδοσκεπέπαστη, η Πωγωνιανή και το Δελβινάκι.

Οι όποιες κατασκευές στο χώρο ακολουθούν το γενικό ηπειρωτικό αισθητικό και πολιτισμικό πρότυπο. Τυχόν διαφορές οφείλονται μόνο και μόνο στα διαθέσιμα υλικά (π.χ. είδος και χρώμα πέτρας).

Κύρια γεωργοκτηνοτρόφοι αρχικά οι κάτοικοι – μετακινούμενοι όχι τόσο σε μεγάλες αποστάσεις αλλά από χαμηλότερα σε ψηλότερα υψόμετρα στην ίδια γεωγραφική περιοχή – εξάσκησαν στη συνέχεια διάφορα επαγγέλματα.

Πιεζόμενοι κύρια από την σταδιακή τσιφλικοποίηση της περιοχής, τους βρίσκουμε ταξιδεμένους σε διάφορες πόλεις των Βαλκανίων (κυρίως Πόλη και Βλαχία) ως πλανόδιους τεχνίτες (βαρελάδες, ασβεστάδες, χασάπηδες, τσαρουχάδες κ.λ.π.) και στη συνέχεια σαν εμπόρους. Παρουσιάζεται μάλιστα μια επαγγελματική εξειδίκευση κατά χωριό.

Το θέμα της ξενιτιάς που βιώθηκε τόσο έντονα από τους ανθρώπους του Πωγωνίου κυριαρχεί στα τραγούδια τους και συχνά συγχέεται με το μοιρολόι.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το πολυφωνικό Πωγωνήσιο τραγούδι που αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στην Ελληνική μουσική παράδοση.

1.2. Ιστορικά στοιχεία

Η ονομασία Πωγώνι προέρχεται, κατά τους περισσότερους ιστορικούς από τον βυζαντινό αυτοκράτορα Κωνσταντίνο IV Πωγωνάτο. Η περιοχή του Πωγωνίου αποτελούσε διάβαση μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας από αρχαιότατων χρόνων. Λόγω του ρόλου του αυτού ως ιστορικού περάσματος

έγινε συχνά αντικείμενο επιδρομών και διαβάσεων διαφόρων φύλων. Παράλληλα το Πωγώνι δεν είχε την τύχη να αποτελεί μία από τις εξασφαλισμένες με «προνόμια» περιοχές της Ηπείρου όπως τα Ζαγόρια ή το Μέτσοβο, με αποτέλεσμα να δεινοπαθήσει κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Επιδρομές και εποικισμοί ήταν μερικά μόνο από τα μεγάλα προβλήματά του. Οι ιστορικές αντιξοότητες είχαν διάφορες συνέπειες: Μία από αυτές ήταν μία συνεχής κινητικότητα και επιμειξία πληθυσμών. Το Πωγώνι αποτέλεσε ένα «χωνευτήρι» πληθυσμών, γεγονός που αντικατοπτρίζεται έντονα και στο λαϊκό πολιτισμό της περιοχής. Μια άλλη συνέπεια ήταν η ανάπτυξη του φαινομένου της αποδημίας, φαινόμενο γενικότερο για ολόκληρη την Ήπειρο τα χρόνια εκείνα. Οι άντρες ξενιτεύονται, μόνιμα ή εποχιακά, ταξιδεύοντας σ' όλη τη Βαλκανική και ασκώντας διάφορα επαγγέλματα, χωρίς όμως καθόλου να χάσουν την επαφή με την πατρίδα τους. Τόσο το φαινόμενο της αποδημίας, όσο και οι πληθυσμιακές κινητικότητες και γενικότερα οι κοινωνικοπληθυσμιακές αναταραχές και οι εξ' αυτών συνέπειες, καθρεφτίζονται έντονα στη μουσική παράδοση του Πωγωνίου, η οποία είναι μοναδική και από τις πιο χαρακτηριστικές στον παγκόσμιο μουσικό χώρο. Η μουσική αυτή παρακαταθήκη συνεχίζεται στον Παρακάλαμο και ως τις μέρες μας.

Η παρούσα εργασία θα επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στα χωριά που ανήκουν στο Δήμο Άνω Πωγωνίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ Άνω Πωγωνίου

2.1. Ταυτότητα του Δήμου

Ο Δήμος Άνω Πωγωνίου είναι ένας νεοσύστατος «Καποδιστριακός» Δήμος, στον οποίο εντάχθηκαν εννέα (9) Κοινότητες της Επαρχίας Πωγωνίου.

Οι Κοινότητες αυτές (νυν Τοπικά Διαμερίσματα) είναι οι ακόλουθες:

- Αγίου Κοσμά
- Βασιλικού
- Κακόλακκου
- Κάτω Μερόπης
- Κεφαλόβρυσου
- Μερόπης
- Παλαιόπυργου
- Ρουψιάς
- Ωραιόκαστρου

Έδρα του Δήμου είναι το Κεφαλόβρυσο, το οποίο σημειωτέο είναι ο μεγαλύτερος οικισμός από όλους όσους συνθέτουν τον Δήμο.

Ο Δήμος καταλαμβάνει ένα μέρος του Βορείου άκρου του Νομού Ιωαννίνων και συνορεύει με τους Δήμους Δελβινακίου, Κόνιτσας, Κεντρικού Ζαγορίου, Καλπακίου και την Αλβανία.

Τα περισσότερα χωριά του Δήμου βρίσκονται στους πρόποδες του όρους Νεμέρτσικα, που αποτελεί το φυσικό σύνορο με τη γειτονική Αλβανία.

Η περιοχή του Δήμου είναι ορεινή και άγονη, στοιχείο που προσδιορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τόσο τις χρήσεις γης όσο και τις δραστηριότητες που ασκούνται σε αυτή.

Παρ' ότι ορεινή η περιοχή, δεν χαρακτηρίζεται από το μεγάλο της υψόμετρο με συνέπεια οι χειμώνες να είναι ήπιοι και τα καλοκαίρια δροσερά.

Ο μοναδικός ορεινός όγκος της περιοχής είναι η Νεμέρτσικα, που, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί φυσικό όριο του Δήμου, ενώ το ανάγλυφο της υπόλοιπης περιοχής είναι μάλλον ομαλό και ομοιόμορφο.

Εντός των ορίων του Δήμου πηγάζει ο ποταμός Γορμός (παραπόταμος του Καλαμά), από τον οποίο αρδεύεται ένα μέρος του κάμπου της περιοχής (Κοιλάδα Γορμού) που ανήκει κυρίως στα Διαμερίσματα του Ωραιόκαστρου και του Αγίου Κοσμά.

Η οδική προσέγγιση του Δήμου είναι μάλλον ευχερής, αφού πραγματοποιείται από πολλά σημεία (τουλάχιστον τρία) και ειδικότερα από παρακάμψεις της Εθνικής Οδού Ιωαννίνων – Κοζάνης και Ιωαννίνων – Κακαβιάς.

Η συνολική έκταση του Δήμου (Δημόσια, Δημοτική και Ιδιωτική) ανέρχεται σε 137.000 στρέμματα και αντιπροσωπεύει το 2,7% περίπου των συνολικών εκτάσεων του Νομού Ιωαννίνων.

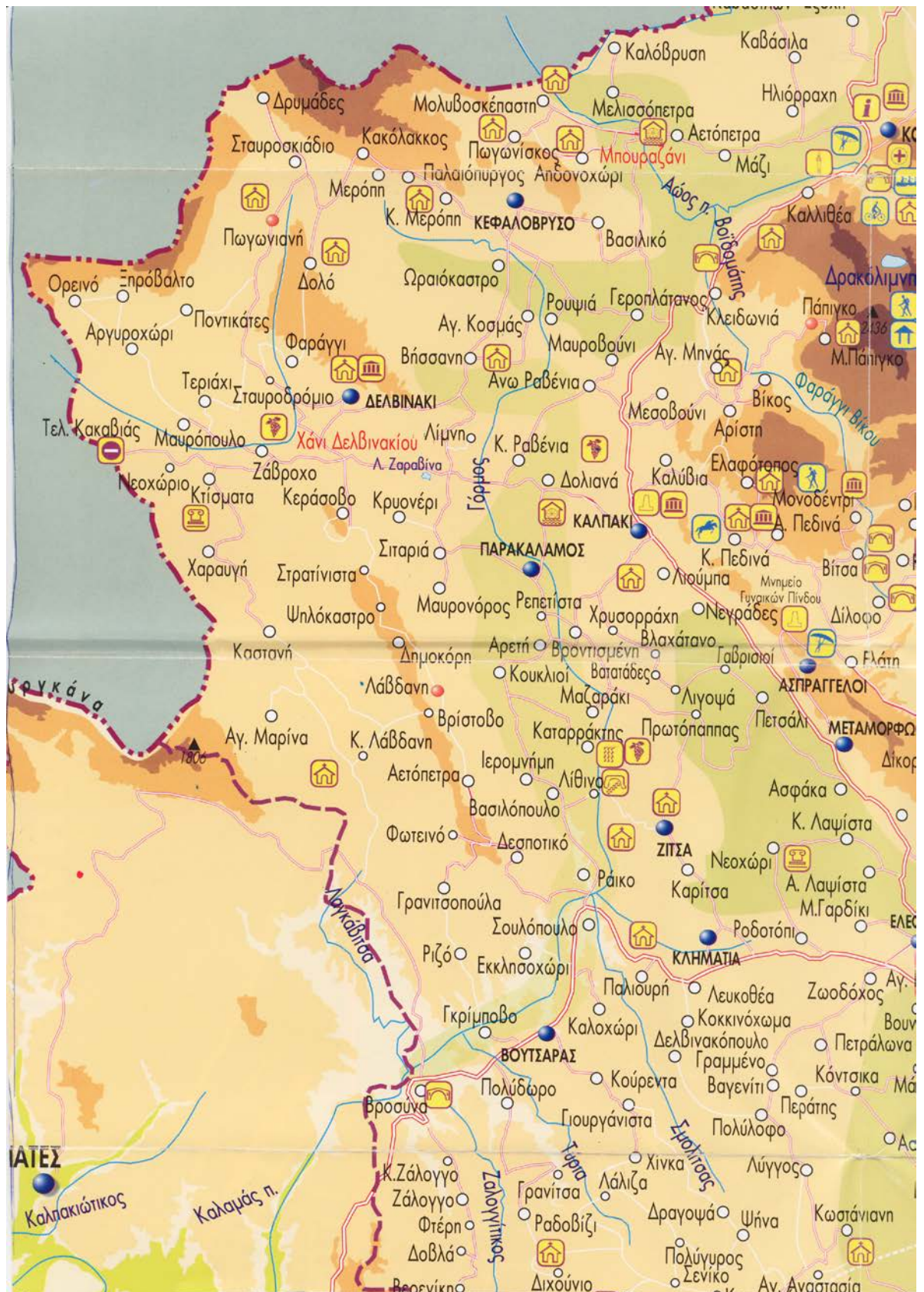
Στη συνέχεια παρατίθεται πίνακας με τις συνολικές εκτάσεις των Τοπικών Διαμερισμάτων του Δήμου καθώς και τις βασικές κατηγορίες χρήσεων γης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΤΑΣΕΩΝ	ΚΑΛΛΙΕΡ. ΕΚΤΑΣ.& ΑΓΡΑΝ.	ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΙ	ΔΑΣΗ	ΕΚΤΑΣ. ΚΑΛΥΠΤ. ΑΠΟ ΝΕΡΑ	ΕΚΤΑΣ. ΟΙΚΙΣΜΩΝ
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	7.700	700	6.000	400	-	600
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	48.600	1.500	32.900	9.200	-	5.100
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	7.200	100	3.500	3.300	-	300
4	ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	19.800	200	15.100	4.100	-	400
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	15.800	500	8.500	5.800	-	1.000
6	ΜΕΡΟΠΗ	11.300	100	10.700	-	-	500
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	14.800	200	11.800	2.400	100	300
8	ΡΟΥΨΙΑ	6.800	300	3.400	2.900	-	200
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	4.900	1.300	3.300	100	100	100
	ΣΥΝΟΛΑ	137.000	4.900	95.200	28.200	200	8.500

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ

Αναλυτικότερη περιγραφή και σχολιασμός, κυρίως των χρήσεων και της κατανομής της γεωργικής γης, θα περιγραφεί σε ιδιαίτερο κεφάλαιο της παρούσας.

Ο πραγματικός πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε χίλια διακόσια πενήντα εννέα (1.259) άτομα (στοιχεία 2000) και αντιπροσωπεύει το 0,8% περίπου του αντίστοιχου πληθυσμού του Νομού Ιωαννίνων.

Ο στατιστικός (ονομαστικός) πληθυσμός που προκύπτει από την τελευταία απογραφή της ΕΣΥΕ του 2001, ανέρχεται σε χίλια εξακόσια εξήντα τρία (1663) άτομα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρ' ότι η περιοχή (Δήμος Άνω Πωγωνίου) αντιπροσωπεύει σε έκταση το 2,7% περίπου της συνολικής έκτασης του Νομού Ιωαννίνων, σε πραγματικό πληθυσμό αντιπροσωπεύει μόνο το 0,8%.

Η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο ανέρχεται σε 10,8 κατοίκους, έναντι 31,7 του Νομού Ιωαννίνων και 77,7 του συνόλου της χώρας.

Τα περισσότερα Τοπικά Διαμερίσματα του Δήμου, παρουσιάζουν μια γεωμορφολογική και οικονομική ομοιογένεια, με εξαίρεση κυρίως το Κεφαλόβρυσο, που λόγω του μεγάλου αριθμού των μεταναστών που διαθέτει παρουσιάζει μια μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη.

Οι οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των Διαμερισμάτων είναι αναπτυγμένες ως αποτέλεσμα πολλών χρόνων γειτνίασης και συνεργασίας.

Το σύνολο των Τοπικών Διαμερισμάτων αριθμεί λειτουργική ζωή πολλών ετών, αφού πρόκειται για χωριά με μακρά ιστορία και παράδοση.

Η περιοχή που καλύπτει ο Δήμος είναι κατ' εξοχή κτηνοτροφική.

Δευτερευόντως ασκούνται γεωργικές και βιομηχανικές δραστηριότητες, ενώ ο τομέας των υπηρεσιών κατέχει σημαντική θέση.

Ειδικότερα για τις γεωργικές δραστηριότητες αναφέρεται ότι είναι εξαιρετικά περιορισμένες εξ' αιτίας αφ' ενός του πολυτεμαχισμού του κλήρου και αφ' ετέρου της παντελούς έλλειψης κατάλληλων και επαρκών πεδινών και αρδευόμενων εκτάσεων.

Η έλλειψη ικανής γεωργικής παραγωγής (κτηνοτροφικά φυτά) περιορίζει σημαντικά τη δυνατότητα περισσότερο εκτεταμένης ανάπτυξης της

κτηνοτροφίας, αφού της στερεί το καθοριστικό συγκριτικό πλεονέκτημα του μειωμένου κόστους παραγωγής (διατροφικό κόστος) που θα προέκυπτε από την επάρκεια χρησιμοποίησης ιδιοπαραγόμενων ζωοτροφών.

Οι βοσκότοποι της περιοχής είναι ιδιαίτερα κατάλληλοι και επαρκείς για την εκτατική κτηνοτροφία και κυρίως την αιγοπροβατοτροφία. Τονίζεται ότι η καταλληλότητά τους δεν αφορά γενικά τον Δήμο αλλά και κάθε Τοπικό Διαμέρισμά του.

Στα Τοπικά Διαμερίσματα με μικρό αριθμό κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και ζωικού πληθυσμού, το κτηνοτροφικό εισόδημα δεν είναι σε θέση να καλύψει τις ανάγκες διαβίωσης των κτηνοτρόφων.

Παρατηρείται έτσι το φαινόμενο, πολλοί ασχολούμενοι με την κτηνοτροφία, να ασκούν και συμπληρωματικές επαγγελματικές δραστηριότητες (παροχή υπηρεσιών, οικοδομικές εργασίες κ.λ.π.) με σκοπό να εξοικονομούν ικανοποιητικό εισόδημα που θα καλύπτει τουλάχιστον τις βασικότερες ανάγκες διαβίωσής τους.

Η οργανωμένη εντατικής μορφής κτηνοτροφία (χοιροτροφία – πτηνοτροφία) δεν έχει ιδιαίτερη ανάπτυξη και παράδοση στην περιοχή.

Λειτουργούν μόνο τρεις (3) χοιροτροφικές μονάδες πολύ μικρού μεγέθους και οικογενειακής μορφής και μόνο μία (1) πτηνοτροφική, με τα ίδια χαρακτηριστικά.

Η εκμετάλλευση των δασών της περιοχής, αποφέρει περιορισμένα οικονομικά οφέλη στους ασχολούμενους με την υλοτομία.

Πρόκειται αποκλειστικά για δάση ξύλευσης ακατάλληλα για την παραγωγή προϊόντων βιομηχανικής χρήσης.

Η ανάπτυξη του μεταποιητικού τομέα στην περιοχή του Δήμου είναι περιορισμένη. Η θέση και το ανάγλυφο της περιοχής δεν προσφέρονται άλλωστε για την άσκηση εκτεταμένων δραστηριοτήτων τέτοιου χαρακτήρα.

Στην περιοχή λειτουργεί μία μεγάλου μεγέθους βιομηχανική μονάδα που συμβάλλει καθοριστικά στο εισόδημα και την απασχόληση πολλών κατοίκων του Δήμου.

Λειτουργεί επίσης περιορισμένος αριθμός μικρού μεγέθους βιομηχανικών επιχειρήσεων κατά βάση με τοπική εμβέλεια, οι περισσότερες από τις οποίες επεξεργάζονται και αξιοποιούν τοπικές πρώτες ύλες και παράγουν προϊόντα με παραδοσιακά χαρακτηριστικά.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η έδρα του Δήμου, το χωριό Κεφαλόβρυσο, διαθέτει εξαιρετικά μεγάλο αριθμό μεταναστών, κυρίως στη Γερμανία, με συνέπεια τα μεταναστευτικά εμβάσματα να είναι υψηλά και να δημιουργούν σημαντική αγοραστική δύναμη που τονώνει την οικονομία της ευρύτερης περιοχής και συμβάλλει στην ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων.

Ο τριτογενής τομέας (εμπόριο, υπηρεσίες, τουρισμός κ.λ.π.), έχουν μια σχετικά ικανοποιητική ανάπτυξη στην περιοχή. Χαρακτηρίζεται βέβαια από μια εσωστρέφεια, λογική άλλωστε συνέπεια της θέσης και των ειδικών χαρακτηριστικών του Δήμου.

Ειδικότερα, το εμπόριο και οι υπηρεσίες που, όπως προαναφέρθηκε, ασκούνται σε μικροτοπική κλίμακα, καλύπτουν επαρκώς τις ανάγκες των κατοίκων και καθιστούν τον Δήμο σχεδόν αυτόνομο, με εξαίρεση βέβαια κάποιες ειδικές υπηρεσίες, των οποίων όμως η ζήτηση δεν είναι μεγάλη ούτε πολύ περισσότερο διαρκής και επαναλαμβανόμενη.

Ο αγροτουρισμός και πολύ περισσότερο ο τουρισμός δεν έχουν ανάπτυξη στην περιοχή.

Οι τεχνικές υποδομές είναι περιορισμένες και οι σχετικές τουριστικές εγκαταστάσεις λόγω μικρού μεγέθους είναι μέτριου επιπέδου παροχής υπηρεσιών και οργάνωσης.

Οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές και θετικές.

Σχεδόν όλα τα χωριά της περιοχής, διαθέτουν πλούσια και ποικίλη πολιτιστική κληρονομιά και παράδοση, οι οποίες ωστόσο δεν έχουν αναδειχθεί και προβληθεί επαρκώς, ώστε να αποτελέσουν πόλο έλξης ειδικών ενδιαφερόντων επισκεπτών και τουριστών.

Οι φυσικές ομορφιές και τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά της περιοχής δεν έχουν επίσης προβληθεί οργανωμένα και αποτελεσματικά και επιπρόσθετα δεν κατέστη δυνατό, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, να δημιουργηθεί κατάλληλη και επαρκής υποδομή και εγκαταστάσεις για την ήπια τουριστική αξιοποίησή τους.

Εκτενής ανάλυση των επί μέρους κλάδων του πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία κ.λ.π.) καθώς και του δευτερογενή και τριτογενή τομέα, θα πραγματοποιηθεί στο κεφάλαιο 3 της παρούσας.

2.2. Συνοπτική οικονομική ιστορία του Δήμου

Ο σημερινός πληθυσμός της μελετώμενης περιοχής, δεν είναι παρά μόνο ένα μικρό κομμάτι μίας άλλοτε ζωντανής και ανθηρής τοπικής κοινωνίας με πλούσια πολιτισμικά χαρακτηριστικά και παράδοση.

Οι περισσότεροι φυσικοί πόροι της περιοχής (γεωργία, κτηνοτροφία κ.λ.π.), δεν επαρκούσαν για τη συντήρηση των κατοίκων της.

Το αδιέξοδο αυτό, ήδη από την εποχή της οθωμανικής διοίκησης, βρίσκει τη λύση του με την «έξοδο» μεγάλου μέρους του ανδρικού πληθυσμού και τη στροφή του σε μια διαδικασία αναζήτησης συμπληρωματικών πόρων κυρίως με την εξωτερική μετανάστευση παλαιότερα στη Ρουμανία (Βουκουρέστι) ή στην Αίγυπτο, από τις αρχές του αιώνα στην Αμερική και μεταπολεμικά κυρίως στη Δυτική Γερμανία. Οι μετανάστες ασκούσαν ποικίλα επαγγέλματα και πολλοί κατόρθωσαν να αποκτήσουν υψηλή οικονομική επιφάνεια και να βοηθήσουν έτσι με διάφορους τρόπους τα χωριά τους.

Η εσωτερική μετανάστευση υπήρξε επίσης εκτεταμένη.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της κοινωνικής ζωής των χωριών της περιοχής, καθίσταται η μακροχρόνια παραμονή του μεγαλύτερου μέρους του ανδρικού πληθυσμού στην ξενιτιά. Οι γυναίκες επιφορτίζονται με τις γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες αυτοσυντήρησης της οικογένειας.

Η μετάβαση της τοπικής κοινωνίας, σε ένα μεγάλο βαθμό, από την πρωτογενή παραγωγή αυτοκατανάλωσης στον δευτερογενή τομέα αλλά και στον μεταπρατισμό, είχε ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση κάποιου πλούτου που επενδύθηκε στα πατρώα εδάφη κυρίως σε ιδιωτικές κατοικίες αλλά και σε αρκετά δημόσια κτίριο.

Οι δεινές συνθήκες που αντιμετώπισε η ελληνική ύπαιθρος κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου και αργότερα του εμφυλίου, λειτούργησαν καταλυτικά προκαλώντας ρήξη στην κοινωνική και παραγωγική δομή της περιοχής. Οι καταστροφές υπήρξαν τεράστιες καθώς και η μείωση του πληθυσμού.

Μετά τον εμφύλιο πόλεμο η ζωή επανέρχεται στον κανονικό της ρυθμό, αλλά η συρρίκνωση των χωριών είναι ήδη γεγονός. Οι καλλιέργειες σχεδόν

εγκαταλείπονται και η κτηνοτροφία περιορίζεται.

Η περιοχή σήμερα χαρακτηρίζεται στο μεγαλύτερο μέρος της (με εξαίρεση ίσως το Κεφαλόβρυσο) από τη ρήξη των παραγωγικών δομών του παρελθόντος και τη δημογραφική γήρανση.

Όμως παρά την αποσύνθεση, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια ενδιαφέρουσα τάση: οι περιοδικές μετακινήσεις αστικού πληθυσμού κατά τις ημέρες των διακοπών, τις αργίες ή και τα Σαββατοκύριακα (για όσους διαμένουν σε κοντινά αστικά κέντρα) παρατηρείται δηλαδή ότι το χωριό αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς και πόλο έλξης για τους χωριανούς της διασποράς, ακόμη και των νεότερων γενιών που δεν έζησαν σε αυτό, με συνέπεια ένα ρεύμα ανάπτυξής του, ως χώρου δεύτερης κατοικίας. Εκτός από την νοσταλγία για τον τόπο καταγωγής και την ανάγκη επαφής με τη φύση, στην τάση αυτή «επιστροφής» οδηγούν και οι απάνθρωπες συνθήκες ζωής των αστικών κέντρων. Σημαντικό επίσης θετικό γεγονός αποτελεί η παρατηρούμενη, εντονότερα τα τελευταία χρόνια, τάση παλιννόστησης τόσο από το εξωτερικό όσο και από το εσωτερικό, της ανακατασκευής των παλιών κατοικιών, της κατασκευής νέων κ.λ.π. Το γεγονός αυτό τονώνει την τοπική οικονομία και την απασχόληση, γιατί παρότι πρόκειται για άτομα συνήθως εκτός, της παραγωγικής διαδικασίας (συνταξιούχοι κ.λ.π.), διαθέτουν ικανοποιητικό εισόδημα και επιπρόσθετα συμβάλουν στην προσέλευση και άλλων επισκεπτών στην περιοχή (συγγενών, φίλων, συναδέλφων κ.λ.π.).

2.3. Δημογραφικά στοιχεία του Δήμου

Ο συνολικός πραγματικός πληθυσμός των εννέα (9) Τοπικών Διαμερισμάτων (πρώην Κοινότητες), που συνθέτουν τον Δήμο Άνω Πωγωνίου υπολογίζεται σε χίλια διακόσια πενήντα εννιά (1.259) άτομα (πρωτογενή στοιχεία 2000).

Ο αντίστοιχος πληθυσμός, με βάση τα στοιχεία της απογραφής της ΕΣΥΕ του 2001, ανέρχεται σε 1663 άτομα.

Η ανάλυση και οι εκτιμήσεις της μελέτης, θα βασιστούν στα πραγματικά πληθυσμιακά στοιχεία του Δήμου, για λόγους μεγαλύτερης αξιοπιστίας.

Στον πίνακα που ακολουθεί, παρατίθενται στοιχεία του πραγματικού

πληθυσμού κάθε Τοπικού Διαμερίσματος του Δήμου καθώς και αντίστοιχα στατιστικά στοιχεία, με βάση την απογραφή του 2001 της ΕΣΥΕ.

Επιπρόσθετα, στον ίδιο πίνακα, περιλαμβάνονται και στοιχεία του πληθυσμού των θερινών μηνών καθώς και διάκριση του διαμένοντος πληθυσμού καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και στο μεγαλύτερο μέρος του.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ 2001	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΕ ΌΛΗ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΈΤΟΥΣ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΈΤΟΥΣ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΡΙΝΩΝ ΜΗΝΩΝ
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	46	30	46	90
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	254	200	260	400
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	13	2	10	35
4	ΚΑ ΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	67	40	52	95
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	1.040	900	980	2.200
6	ΜΕΡΟΠΗ	19	10	18	45
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	93	15	23	50
8	ΡΟΥΨΙΑ	55	17	25	55
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	76	45	57	98
	ΣΥΝΟΛΑ	1.663	1.259	1.471	3.068

ΠΗΓΗ: Πρωτογενή στοιχεία 2001 και στοιχεία απογραφής ΕΣΥΕ 2001

Από την ανάλυση των στοιχείων του πίνακα που προηγήθηκε προκύπτει ότι :

- Ο πραγματικός πληθυσμός του Δήμου είναι αισθητά μικρότερος από τον αντίστοιχο στατιστικό. Το φαινόμενο αυτό είναι σύνηθες στις αγροτικές και ορεινές περιοχές.
- Από τα Τοπικά Διαμερίσματα του Δήμου, μόνο ένα έχει πραγματικό πληθυσμό άνω των πεντακοσίων (500) ατόμων, ένα πάνω από εκατό (100), ενώ όλα τα υπόλοιπα κάτω από εκατό (100) άτομα.

- Ο μέσος κατά Τοπικό Διαμέρισμα πληθυσμός ανέρχεται σε εκατόν σαράντα (140) άτομα.
- Το Τοπικό Διαμέρισμα του Κεφαλόβρυσου αποτελεί και τη φυσική πρωτεύουσα του Δήμου, αφού συγκεντρώνει το 71 % περίπου του πραγματικού πληθυσμού.
- Η αριθμητική διαφορά του απολύτως μόνιμου και του μόνιμου πραγματικού πληθυσμού του Δήμου αφορά, στο μεγαλύτερο ποσοστό, συνταξιούχους οι οποίοι μετακινούνται στα Αστικά Κέντρα κυρίως κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών.
- Ο πολύ μεγάλος πραγματικός πληθυσμός του Δήμου κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών, αποδεικνύει το μέγεθος της υψηλής εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης που σημειώθηκε στην περιοχή. Εκτιμάται ότι αν υπάρξουν οι προϋποθέσεις ανάπτυξης του Δήμου, ο πολύ μεγάλος αριθμός των καταγόμενων από αυτόν, που σημειωτέο είναι επαγγελματικά εξαιρετικά αποκατεστημένοι, είναι σε θέση να συμβάλλουν άμεσα ή έμμεσα στην περαιτέρω ανάπτυξη του εγκαθιστάμενοι μόνιμα και πολλοί ασκώντας δραστηριότητες επαγγελματικές σε αυτόν. Το ισχυρό ρεύμα παλιννόστησης των τελευταίων κυρίως ετών συνηγορεί υπέρ της άποψης αυτής.

Στις αναλύσεις των δημογραφικών στοιχείων που θα ακολουθήσουν, ο πληθυσμός που λαμβάνεται υπ' όψη είναι εκείνος που διαμένει καθ' όλη τη διάρκεια του έτους στο Δήμο. Η αντιμετώπιση αυτή θεωρήθηκε αναγκαία για λόγους ακριβέστερων και αντιπροσωπευτικότερων εκτιμήσεων, αφού μόνο ο πληθυσμός αυτός έχει όλα τα χαρακτηριστικά του μόνιμου πληθυσμού.

Η κατανομή του πραγματικού πληθυσμού κατά ηλικίες (πυραμίδα πληθυσμού) τόσο κάθε Τοπικού Διαμερίσματος όσο και του Δήμου ως αυτοτελούς ενότητας, απεικονίζεται στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθεί.

Για λόγους συγκρίσεων, παρατίθενται και αντίστοιχα στοιχεία που αφορούν τον Νομό Ιωαννίνων.

Τα στοιχεία όμως αυτά (δηλαδή του Νομού Ιωαννίνων), είναι στατιστικά και απορρέουν από την απογραφή της ΕΣΥΕ του έτους 2001.

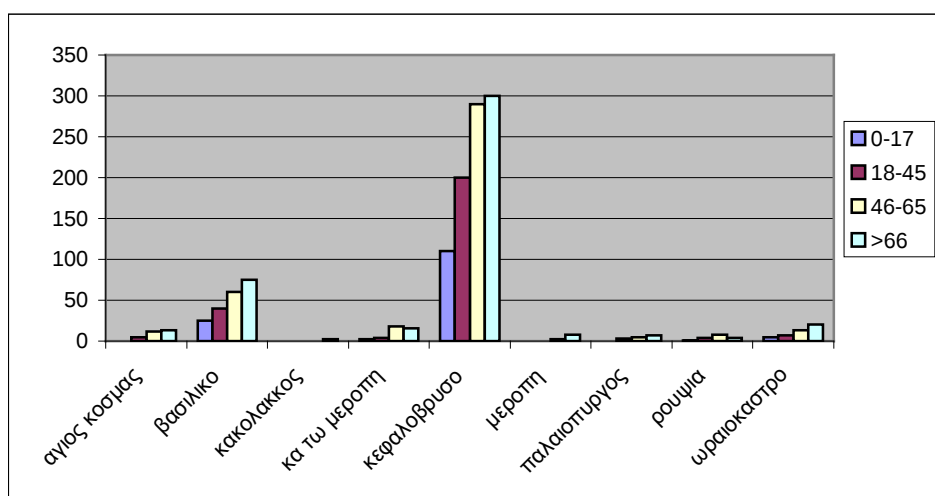
ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΛΙΚΙΕΣ			
			0-17	18-45	46-65	>66
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	30	-	5	12	13
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	200	25	40	60	75
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	2	-	-	-	2
4	ΚΑ ΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	40	2	4	18	16
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	900	110	200	290	300
6	ΜΕΡΟΠΗ	10	-	-	2	8
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	15	-	3	5	7
8	ΡΟΥΨΙΑ	17	1	4	8	4
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	45	5	7	13	20
	ΣΥΝΟΛΑ	1.259	143	263	408	445

ΠΗΓΗ: Πρωτογενής έρευνα (Στοιχεία 2001)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΑΡΧΙΑ (1981 – 2001)

Α/Α	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΈΤΗ		
		1981	1991	2001
1	ΔΩΔΩΝΗΣ	125.250	136.670	172.029
2	ΚΟΝΙΤΣΑΣ	9.663	9.252	6.225
3	ΜΕΤΣΟΒΟΥ	5.664	5.829	4.417
4	ΠΩΓΩΝΙΟΥ	6.727	6.442	4.050
	ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	147.304	158.183	186.721

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ

Από την ανάλυση των στοιχείων των πινάκων που προηγήθηκαν, προκύπτουν τα ακόλουθα:

- Η ποσοστιαία κατανομή του πραγματικού πληθυσμού κατά ηλικία είναι:

> 0 - 17:	11,3%
> 18 - 45:	20,9%
> 46 - 65:	32,4%
> 66 +	35,4%
ΣΥΝΟΛΟ	<u>100,0%</u>

- Το ποσοστό του πραγματικού πληθυσμού των μικρών ηλικιών είναι ιδιαίτερα μικρό, όπως είναι και το αντίστοιχο των παραγωγικών ηλικιών (18 – 45). Αντιθέτως αυξημένα είναι τα ποσοστά των ημιπαραγωγικών ηλικιών (45 – 65) και των μη παραγωγικών (άνω των 66).
- Μόνο δύο (2) Τοπικά Διαμερίσματα, κυρίως, το Κεφαλόβρυσο και δευτερευόντως το Βασιλικό, διαθέτουν σχετικά υγιή πυραμίδα, αφού τα ποσοστά των μικρών αλλά και των παραγωγικών ηλικιών κυμαίνονται σε ικανοποιητικά επίπεδα.
- Συγκριτικά με τις άλλες επαρχίες του Ν. Ιωαννίνων (πλην της επαρχίας Δωδώνης στην οποία περιλαμβάνεται η πόλη των Ιωαννίνων), οι δείκτες

ηλικιακής κατανομής του πληθυσμού είναι σχεδόν οι ίδιοι, με εξαίρεση το Μέτσοβο, το οποίο λόγω των ευκαιριών απασχόλησης που έχει, οι δείκτες είναι αισθητά καλύτεροι.

- Στις ηλικίες άνω των 66 ετών, παρ' ότι η συγκέντρωση είναι υψηλή, παρατηρείται ότι πολλά άτομα των ηλικιών αυτών συμμετέχουν, έστω και ευκαιριακά, σε πολλές παραγωγικές δραστηριότητες της περιοχής, είτε αυτοτελώς είτε κυρίως στα πλαίσια των δραστηριοτήτων των νοικοκυριών στα οποία ανήκουν και τα οποία βεβαίως διαθέτουν κατιόντες των ηλικιωμένων.
- Η σύγκριση της ηλικιακής κατανομής του πραγματικού πληθυσμού του Δήμου με τον αντίστοιχο του Νομού Ιωαννίνων, αυτονόητα δεν είναι ευνοϊκή. Η σύγκριση του μεγαλύτερου ποσοστού του ενεργού πληθυσμού κυρίως στην πόλη των Ιωαννίνων, εξηγεί, συν τοις άλλοις, το φαινόμενο αυτό.
- Οι δυσμενείς δείκτες ηλικιακής κατανομής του πραγματικού πληθυσμού του Δήμου, οφείλονται κυρίως στους ακόλουθους ενδεικτικούς λόγους:
 - ❖ Στη μεγάλη εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση του ενεργού κυρίως πληθυσμού της περιοχής.
 - ❖ Στη δυσχέρεια εξεύρεσης εργασίας και στην έλλειψη γενικότερων ευκαιριών απασχόλησης.
 - ❖ Στις μετακινήσεις ικανού αριθμού ατόμων για λόγους μόρφωσης των παιδιών τους.
 - ❖ Στην επιστροφή μεγάλου αριθμού συνταξιούχων στα χωριά τους.
 - ❖ Στο χαμηλό βαθμό ανάπτυξης της περιοχής και την γεωμορφολογική της θέση, η οποία δεν επιτρέπει παρά μόνο την άσκηση περιορισμένου αριθμού δραστηριοτήτων, με πολλές φορές, μέτρια οικονομικά οφέλη.
- Συμπερασματικά προκύπτει ότι σοβαρό πρόβλημα στο Δήμο υπάρχει στη σύνθεση των μικρών και παραγωγικών ηλικιών. Διαχρονικά η δυσμενής αυτή κατάσταση θα επιδεινώνεται αν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα ενίσχυσης και ανάπτυξης της περιοχής στα πλαίσια, έστω και των περιορισμένων δυνατοτήτων που αντικειμενικά έχει.

Στη συνέχεια παρατίθεται πίνακας με την εξέλιξη του στατιστικού και του πραγματικού πληθυσμού του Δήμου μεταξύ των ετών 1981 – 1991 και

2001.

Οι συγκρίσεις των στοιχείων του πίνακα θα δώσουν το περίγραμμα της πληθυσμιακής εξέλιξης του Δήμου για μια μεγάλη χρονική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας σημειώθηκαν σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1981 - 1991 - 2001

ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	1981		1991		2001	
	ΑΠ.	ΠΡ.	ΑΠ.	ΠΡ.	ΑΠ.	ΠΡ.
ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	88	57	106	45	46	30
ΒΑΣΙΛΙΚΟ	507	308	416	252	254	200
ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	37	28	27	11	13	2
ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	137	72	99	54	67	40
ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	1.062	980	1.112	955	1.040	900
ΜΕΡΟΠΗ	88	32	67	19	19	10
ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟ	95	36	100	22	93	15
ΡΟΥΨΙΑ	46	36	57	23	55	17
ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	116	65	114	54	76	45
ΣΥΝΟΛΑ	2.176	1.614	2.108	1.435	1.663	1.259
ΜΕΤΑΒΟΛΗ %	+25%	+21%	-3%	-11%	+27%	-12%

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ και πρωτογενή στοιχεία

Παλαιόπυργος

Για λόγους σύγκρισης, παρατίθεται στη συνέχεια πίνακας του πληθυσμού του Ν. Ιωαννίνων κατά επαρχία από το 1961 ως το 1991 και πίνακας εξέλιξης και μεταβολών ολόκληρου του Ν. Ιωαννίνων για τα ίδια έτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΑΡΧΙΑ (1981 – 2001)

Α/Α	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΈΤΗ		
		1981	1991	2001
1	ΔΩΔΩΝΗΣ	125.250	136.670	172.029
2	ΚΟΝΙΤΣΑΣ	9.663	9.252	6.225
3	ΜΕΤΣΟΒΟΥ	5.664	5.829	4.417
4	ΠΩΓΩΝΙΟΥ	6.727	6.442	4.050
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ		147.304	158.183	186.721

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΩΝ

ΕΤΩΝ 1981 - 1991

ΈΤΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%)
1981	147.304	+0,37
1991	158.193	+7,39
2001	186.721	+15

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ

Από την ανάλυση των στοιχείων των προηγούμενων πινάκων προκύπτει ότι :

- Ο πραγματικός πληθυσμός των Τοπικών Διαμερισμάτων του Δήμου από το 1961 μειώνεται (κατά δεκαετία) σταθερά, με ρυθμούς που κατά μέσο όρο πλησιάζουν περίπου το 15.
- Το ποσοστό μείωσης είναι περίπου το ίδιο για όλα τα Διαμερίσματα, με εξαίρεση εκείνο του Κεφαλόβρυσου που, για συγκεκριμένους λόγους, είναι συγκριτικά μικρότερο.

- Η ποσοστιαία μείωση του πληθυσμού ανά δεκαετία κυμαίνεται στα ίδια περίπου επίπεδα.
- Καθ' όλη τη διάρκεια της αναλυόμενης τεσσαρακονταετίας η σχέση γεννήσεων προς θανάτους υπήρξε εξαιρετικά αρνητική, γεγονός που πέραν της μετανάστευσης και αστυφιλίας, συντέλεσε αρνητικά στη μείωση του πληθυσμού.
- Η παρατηρούμενη παλιννόστηση, κυρίως μετά το 1985 – 90, επέδρασε θετικά στη διαμόρφωση του αριθμού του πραγματικού πληθυσμού, δεν υπήρξε όμως ικανή να αποτρέψει καθοριστικά την κατάσταση.
- Συγκριτικά με άλλους Δήμους ακριτικών και ορεινών περιοχών του Νομού Ιωαννίνων, η κατάσταση είναι περίπου η ίδια, αφού οι λόγοι που την δημιουργήσαν είναι, σε μεγάλο βαθμό, κοινοί.
- Αντίθετα, στο Νομό Ιωαννίνων, μετά το μεταναστευτικό κύμα, σημειώνεται μια διαρκής αύξηση του πληθυσμού, γεγονός το οποίο οφείλεται στην πόλη των Ιωαννίνων, που αναδεικνύεται ως ένα σοβαρό εμπορικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής.

Με βάση πρωτογενή στοιχεία που κρίνονται ως ακριβή και αξιόπιστα, προσδιορίζεται στον πίνακα που ακολουθεί, ο ενεργός πληθυσμός του Δήμου, που αποτελεί το εν δυνάμει (απασχολούμενο και μη) παραγωγικό του δυναμικό.

- Ο πραγματικός ενεργός πληθυσμός του Δήμου αντιπροσωπεύει ποσοστό 47% του συνολικού πραγματικού πληθυσμού του. Ο δείκτης θεωρείται μάλλον ικανοποιητικός και δείχνει ότι η περιοχή διαθέτει αριθμητικά ικανό ανθρώπινο δυναμικό το οποίο είναι σε θέση να συμβάλλει στην αναπτυξιακή της προοπτική.
- Από το σύνολο του ενεργού πληθυσμού, ένα ποσοστό της τάξης του 20% περίπου ανεργεί και το μεγαλύτερο μέρος του βρίσκεται σε μακρά ανεργία.
- Ο μεγαλύτερος αριθμός των ανέργων είναι απόφοιτοι Λυκείου ή Επαγγελματικών Τεχνικών Σχολών, ορισμένοι δε έχουν και πρακτική εμπειρία.
- Αρκετοί απασχολούμενοι ουσιαστικά υποαπασχολούνται ή ετεροαπασχολούνται. Επιπρόσθετα ορισμένοι ασκούν και συμπληρωματικές δραστηριότητες με σκοπό την εξασφάλιση επαρκούς εισοδήματος για την κάλυψη των αναγκών τους.

- Από το σύνολο των απασχολούμενων ένα ποσοστό περίπου 20 – 25% είναι μισθωτοί (το μεγαλύτερο μέρος απορροφά η Μ.Β.Η Α.Ε.), ενώ οι υπόλοιποι είναι ιδιοαπασχολούμενοι επαγγελματίες ή ιδιοκτήτες μικρών οικογενειακών επιχειρήσεων και κτηνοτρόφοι. Αμιγώς γεωργοί δεν υπάρχουν λόγω των περιορισμένων εκτάσεων και κατ' αναλογία της περιορισμένης παραγωγής της περιοχής.

Ανακεφαλαιώνοντας την ανάλυση, τονίζεται ότι η περιοχή παρ' ότι αντιμετωπίζει οξυμένα και διαρκώς οξυνόμενα δημογραφικά και οικονομικά προβλήματα, διαθέτει ικανό, έμπειρο και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό που είναι σε θέση να συνεισφέρει αποτελεσματικά στην αναπτυξιακή της προσπάθεια. Βασική προϋπόθεση αποτελεί η ενίσχυση της περιοχής και η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της που αφορούν κυρίως τον πρωτογενή τομέα και ειδικότερα επιλεγμένες αγροτουριστικές δραστηριότητες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

A/A	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ
1	Άγιος Κοσμάς	13
2	Βασιλικό	75
3	Κακόλακκο	-
4	Κάτω Μερόπη	16
5	Κεφαλόβρυσο	450
6	Μερόπη	1
7	Παλαιόπυργος	6
8	Ρουψιά	10
9	Ωραιόκαστρο	19
	ΣΥΝΟΛΟ	590

ΠΗΓΗ: Πρωτογενής έρευνα

2.4. Η οικονομική φυσιογνωμία του Δήμου

Όπως κατ' επανάληψη αναφέρθηκε ή αναφέρεται στη συνέχεια της ανάλυσης της παρούσας μελέτης, η περιοχή του Δήμου Άνω Πωγωνίου είναι κατ' εξοχή κτηνοτροφική.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της περιοχής, αποτελεί το γεγονός ότι λόγω κυρίως του μικρού γεωργικού κλήρου, του ορεινού ανάγλυφου και της έλλειψης κατάλληλων και επαρκών εκτάσεων, η αμιγώς γεωργική δραστηριότητα είναι εξαιρετικά περιορισμένη.

Η γεωργική παραγωγή περιορίζεται μόνο στην καλλιέργεια λίγων κηπευτικών και δενδροκομικών, άριστης κατά τα άλλα ποιότητας. Η καλλιέργεια δημητριακών είναι εξαιρετικά μικρή, συγκριτικά όμως σημαντική είναι η καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών.

Η κτηνοτροφία δεν υποστηρίζεται επαρκώς από τη γεωργία, η οποία λόγω της μικρής παραγωγής της δεν είναι σε θέση να καλύψει πλήρως τις ανάγκες διατροφής του ζωικού πληθυσμού σε κτηνοτροφικά φυτά και πολύ περισσότερο σε δημητριακά (καλαμπόκι κ.λ.π.).

Τα δάση της περιοχής, παρ' ότι εκτεταμένα, χρησιμοποιούνται κυρίως για υλοτομία καυσόξυλων, αφού η παραγωγή τους δεν είναι κατάλληλη για βιομηχανική χρήση.

Για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, η συμβολή των δασών τόσο στο εισόδημα των κατοίκων της περιοχής όσο και την απασχόληση είναι περιορισμένη και αποτελεί συμπληρωματική δραστηριότητα μικρού αριθμού κατοίκων.

Στη συνέχεια της παρούσας, όπου γίνεται αναφορά στον πρωτογενή τομέα θα εννοείται η κτηνοτροφία.

Η μορφή της κτηνοτροφίας που έχει ανάπτυξη στην περιοχή, αφορά κυρίως την αιγοπροβατοτροφία και λιγότερο τα βοοειδή και είναι εκτατικής μορφής.

Οι κτηνοτροφικές επιχειρήσεις που λειτουργούν είναι αριθμητικά πολλές αλλά μικρού μεγέθους.

Η οργανωμένη εντατική κτηνοτροφία (πτηνοτροφία, χοιροτροφία) είναι περιορισμένη. Λειτουργούν μόνο τρεις (3) μικρού μεγέθους χοιροτροφικές

μονάδες και μία (1) ανάλογου μεγέθους, πτηνοτροφική.

Περισσότερα από εκατόν είκοσι (120) άτομα ασχολούνται με την κτηνοτροφία, αριθμός που αντιπροσωπεύει το 20% περίπου του ενεργού πληθυσμού της περιοχής.

Από δημοσιευμένα και μη στοιχεία που συνελλέγησαν, προκύπτει, με περιθώριο εμπιστοσύνης 80 – 90%, ότι το ετήσιο οικονομικό προϊόν της κτηνοτροφίας στην περιοχή ανέρχεται σε περίπου 350.000.000 δραχμές, ποσό που αντιπροσωπεύει το 80% και πλέον του συνολικού ακαθάριστου εισοδήματος του πρωτογενή τομέα.

Ο δευτερογενής τομέας δεν έχει ιδιαίτερη ανάπτυξη στην περιοχή. Πέραν της Μ.Β.Η. Α.Ε. της οποίας η συμβολή στην απασχόληση και κατ' αναλογία στο εισόδημα των κατοίκων είναι σημαντική, λειτουργούν λίγες βιοτεχνικές κυρίως μονάδες με περιορισμένη εμπορική εμβέλεια και μικρή συμβολή στην απασχόληση.

Η ποσοστιαία συμμετοχή του δευτερογενή τομέα στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εισοδήματος της περιοχής δεν υπερβαίνει το 15%, ενώ η συμβολή του στη συνολική απασχόληση ανέρχεται σε περίπου 15 – 20%.

Η απασχόληση με δραστηριότητες του τριτογενή τομέα (εμπόριο, υπηρεσίες, τουρισμός κ.λ.π.) είναι σημαντική. Η ποσοστιαία συμμετοχή του τομέα αυτού στο ακαθάριστο εισόδημα των κατοίκων της περιοχής υπολογίζεται σε 45% με ποσοστιαία συμμετοχή στην απασχόληση περίπου 30 – 40%.

Η συνεισφορά στον τριτογενή τομέα των εισοδημάτων των μεταναστών και των συνταξιούχων είναι εξαιρετικά υψηλή, δεν συμπεριλαμβάνεται όμως στην παραπάνω εκτίμηση.

Εκτενής ανάλυση των επί μέρους δραστηριοτήτων όλων των τομέων (πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή), θα πραγματοποιηθεί σε οικείο κεφάλαιο της παρούσας.

Στη συνέχεια παρατίθενται πίνακες που αφορούν:

- Την ποσοστιαία συμμετοχή το πρωτογενή, του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα παραγωγής στη διαμόρφωση του συνολικού εισοδήματος της περιοχής του Δήμου Άνω Πωγωνίου.
- Στην ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης των τομέων παραγωγής στη συνολική απασχόληση του Δήμου Άνω Πωγωνίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΤΟΜΕΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

A/A	ΤΟΜΕΑΣ	% ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ
1	Πρωτογενή	40
2	Δευτερογενή	15
3	Τριτογενή	45
	ΣΥΝΟΛΟ	100

ΠΗΓΗ: Πρωτογενής έρευνα

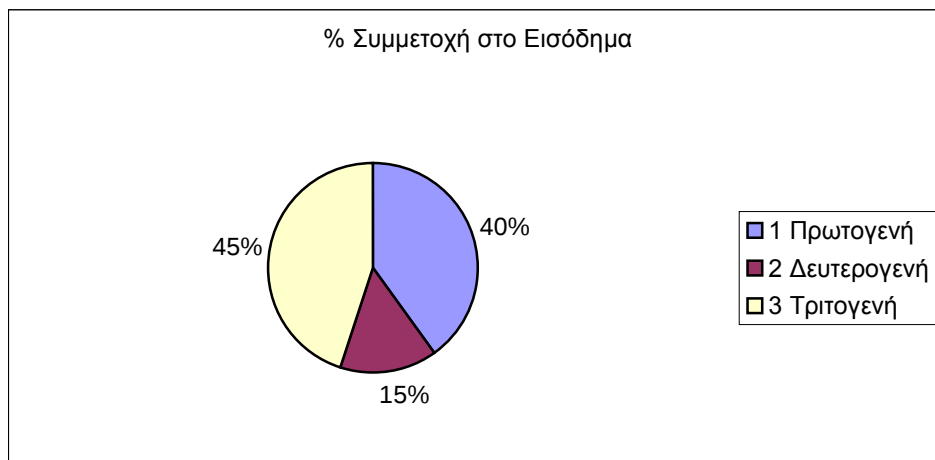
ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΤΟΜΕΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

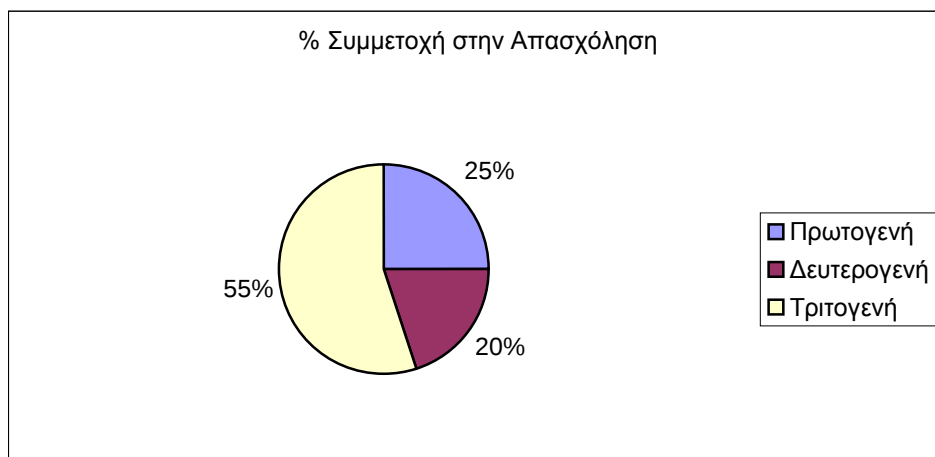
A/A	ΤΟΜΕΑΣ	% ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
1	Πρωτογενή	25
2	Δευτερογενή	20
3	Τριτογενή	55
	ΣΥΝΟΛΟ	100

ΠΗΓΗ: Πρωτογενής έρευνα

**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΤΟΜΕΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ**

**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 : ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΤΟΜΕΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ**

Όπως αναφέρθηκε σε πολλά σημεία της παρούσας μελέτης αλλά και όπως προκύπτει από τους πίνακες που προηγήθηκαν, στο Δήμο Άνω Πωγωνίου οι τομείς παραγωγής που έχουν σχετική ανάπτυξη είναι ο πρωτογενής και ο τριτογενής. Ο δευτερογενής, κυρίως για αντικειμενικούς λόγους, υστερεί.

Ειδικότερα, την πρώτη και σχεδόν τη μοναδική θέση του πρωτογενή τομέα κατέχει η κτηνοτροφία, ενώ το εμπόριο και οι υπηρεσίες αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μέρος του τριτογενή τομέα, του οποίου η σημαντική θέση τόσο στην οικονομία όσο και την απασχόληση δικαιολογείται από το γεγονός ότι στην περιοχή διαμένει σημαντικός αριθμός συνταξιούχων με ικανοποιητικά εισοδήματα αλλά και εξαιρετικά μεγάλα μεταναστευτικά εμβάσματα τα οποία αναλώνονται τοπικά.

Ο τουρισμός αλλά και ο αγροτουρισμός δεν έχουν ανάπτυξη, παρ' ότι η περιοχή διαθέτει πολλούς πόλους έλξης και κυρίως πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και παράδοση, ιδιαίτερου ενδιαφέροντος μνημεία και εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον.

2.5. Υποδομές του Δήμου

2.5.1. Εκπαίδευση

Από τα εννέα (9) Τοπικά Διαμερίσματα που συνθέτουν τον Δήμο Άνω Πωγωνίου, μόνο το Κεφαλόβρυσο διαθέτει σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ειδικότερα το Κεφαλόβρυσο, που σημειωτέο, αποτελεί την έδρα του Δήμου, διαθέτει σε λειτουργία Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο.

Οι μαθητές, περιορισμένοι αριθμητικά, των άλλων Διαμερισμάτων μετακινούνται προς τα σχολεία του Κεφαλόβρυσου με μισθωμένα αυτοκίνητα και εξυπηρετούνται μάλλον ικανοποιητικά.

Άλλου χαρακτήρα και αντικειμένου σχολικές μονάδες δεν λειτουργούν στην περιοχή ούτε Οργανισμοί Μαθητείας και Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Σημειώνεται ότι τα Δημοτικά Σχολεία όλων των μικρών χωριών του

Δήμου, πλην του Βασιλικού, έχουν σταματήσει προ πολλού τη λειτουργία τους και δεν φαίνεται δυνατό, αλλά ίσως δεν είναι και σκόπιμο, υπό οποιεσδήποτε ευνοϊκές συνθήκες να επαναλειτουργήσουν.

2.5.2. Υγεία

Η κατάσταση της υγειονομικής περίθαλψης στην περιοχή είναι μάλλον υποτυπώδης και εν πάση περιπτώσει ατελής και ελλιπής.

Στα όρια του Δήμου δεν λειτουργεί Κέντρο Υγείας με αποτέλεσμα οι ανάγκες της πρωτοβάθμιας περίθαλψης να καλύπτονται κυρίως από τις Νοσοκομειακές μονάδες των Ιωαννίνων και δευτερευόντως, σε πολύ μικρότερο βαθμό, από τα Κέντρα Υγείας Κόνιτσας και Δελβινακίου.

Αγροτικός γιατρός, όταν βέβαια η θέση είναι καλυμμένη, επισκέπτεται σε τακτά χρονικά διαστήματα τα Διαμερίσματα.

Κατάλληλα ιατρεία υπάρχουν μόνο στο Κεφαλόβρυσο και το Βασιλικό, τα οποία λειτουργούν τρεις (3) ημέρες την εβδομάδα.

Στα δύο (2) αυτά χωριά υπάρχουν και ασθενοφόρα, τα οποία εξυπηρετούν επείγουσες ανάγκες.

2.5.3. Αθλητισμός

Η υποδομή του Δήμου σε αθλητικές εγκαταστάσεις είναι πενιχρή.

Γήπεδα ποδοσφαίρου, σε ανεκτή κατάσταση, υπάρχουν μόνο στο Κεφαλόβρυσο και το Βασιλικό. Σημειωτέο ότι ο Κεφαλόβρυσος διαθέτει ποδοσφαιρική ομάδα που αγωνίζεται στην ερασιτεχνική κατηγορία.

Υποτυπώδες γήπεδο μπάσκετ διαθέτει το Βασιλικό, ενώ παρόμοιες εγκαταστάσεις σε άλλα χωριά δεν είναι άξιες αναφοράς, με εξαίρεση το σε καλή κατάσταση γήπεδο του Παλαιόπυργου.

Γενικά η υποδομή του Δήμου είναι εξαιρετικά περιορισμένη, χωρίς να αποτελεί εξαίρεση ακόμη και το Κεφαλόβρυσος που είναι ιδιαίτερα μεγάλο και «ζωντανό» χωριό και στο οποίο λειτουργούν σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) με ικανοποιητικό αριθμό μαθητών.

2.5.4. Οδικό δίκτυο – Συγκοινωνίες – Επικοινωνίες

Το κύριο οδικό δίκτυο του Δήμου είναι συνολικού μήκους 32 Km. Από αυτά το 29 Km είναι επαρχιακό και τα 3 Km κοινοτικό.

Είναι σε μέτρια κατάσταση με βασικές ελλείψεις στη σήμανση.

Το έργο της σήμανσης έχει δημοπρατηθεί ενώ αναμένεται και η βελτίωση του οδικού δικτύου μέσω του Προγράμματος Intereg.

Η οδική πρόσβαση στην περιοχή του Δήμου είναι ευχερής και μπορεί να πραγματοποιηθεί από τρεις (3) διαφορετικές εισόδους με μικρές χιλιομετρικές διαφορές η μία από την άλλη.

Ειδικότερα πρόσβαση υπάρχει τόσο από Ε. Ο. Ιωαννίνων – Κόνιτσας (Κοζάνης) όσο και από την αντίστοιχη Ιωαννίνων – Κακαβιάς.

Το αγροτικό οδικό δίκτυο του Δήμου έχει συνολικό μήκος 100 Km και είναι σε μέτρια κατάσταση. Στην ίδια κατάσταση βρίσκεται και το δασικό οδικό δίκτυο που έχει μήκος 136 Km.

Οι κεντρικοί δρόμοι των οικισμών είναι σε σχετικά καλή κατάσταση, απαιτούνται όμως συμπληρώσεις (προσθήκες) και κυρίως βελτιώσεις.

Οι συγκοινωνίες του Δήμου εξυπηρετούν σε μεγάλο βαθμό τους κατοίκους.

Επιπρόσθετα στο Δήμο έχουν την έδρα τους τρία (3) ταξί, τα οποία ανταποκρίνονται συνήθως άμεσα.

Ο Δήμος Άνω Πωγωνίου προγραμματίζει άμεσα τη θέση σε κίνηση ενός Δημοτικού λεωφορείου, το οποίο κυρίως κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών και για δύο (2) τουλάχιστον φορές την εβδομάδα θα κάνει δρομολόγιο αποκλειστικά μεταξύ των Τοπικών Διαμερισμάτων, με σκοπό την πλήρη κάλυψη των εσωτερικών του αναγκών.

Οι επικοινωνίες (τηλεφωνικές) του Δήμου δεν διαφέρουν από τις αντίστοιχες άλλων περιοχών του Νομού και είναι σε καλή κατάσταση. Λίγα προβλήματα παρατηρούνται στην κινητή τηλεφωνία, τα οποία όμως σύντομα αναμένεται να λυθούν.

2.5.5. Τεχνικές υποδομές (ύδρευση, αποχέτευση, διαχείριση απορριμμάτων)

Όλα τα Τοπικά Διαμερίσματα υδρεύονται διά ροής από τις πηγές του όρους Νεμέρτσικα.

Η Ρουσιά, το Ωραιόκαστρο και ο Άγιος Κοσμάς διαθέτουν και αντλιοστάσια (γεωτρήσεις).

Η επάρκεια του νερού είναι γενικά ικανοποιητική, με εξαίρεση τους θερινούς μήνες κατά τη διάρκεια των οποίων εμφανίζονται προβλήματα. Τα προβλήματα αυτά είναι οξύτερα στο Τοπικό Διαμέρισμα του Βασιλικού, το οποίο σημειωτέο δεν διαθέτει αντλιοστάσιο.

Η κατάσταση του δικτύου είναι μέτρια και απαιτούνται πολλές τοπικές παρεμβάσεις αποκαταστάσεων και βελτιώσεων.

Όσον αφορά την αποχέτευση, αναφέρεται ότι κανένα Τοπικό Διαμέρισμα διαθέτει δίκτυο αποχέτευσης ούτε φρεάτια ομβρίων.

Τα απόβλητα (λύματα) συλλέγονται σε απορροφητικούς κυρίως βόθρους και μέχρι σήμερα δεν παρατηρούνται σοβαρά προβλήματα.

Τα απορρίμματα του Δήμου συλλέγονται με ευθύνη του (από όλα τα Τοπικά Διαμερίσματα) και η απόρριψή τους πραγματοποιείται σε λάκκο που έχει ανοιχτεί για το σκοπό αυτό κοντά στο Κεφαλόβρυσο. Σε τακτά χρονικά διαστήματα γίνεται η επικάλυψή τους με χώμα. Η εργασία αυτή έχει ανατεθεί σε ιδιώτη με σύμβαση. Σημειώνεται ότι ο Δήμος έχει διαθέσει στα Τοπικά Διαμερίσματα εύχρηστους κάδους. Η συλλογή τους χειμερινούς μήνες πραγματοποιείται δύο (2) φορές την εβδομάδα, ενώ κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών η συχνότητα αυξάνει ακόμη και σε τέσσερις (4) φορές την εβδομάδα.

Ο Δήμος στο εγγύς μέλλον προγραμματίζει την αγορά κατάλληλου απορριμματοφόρου με σκοπό να καλύψει πληρέστερα τις ανάγκες του, ενώ σχεδιάζεται για ολόκληρη την Επαρχία Πωγωνίου η δημιουργία χώρου υγειονομικής ταφής των απορριμμάτων.

2.5.6. Προγραμματιζόμενα και εκτελούμενα έργα

Ο Δήμος Άνω Πωγωνίου στην προσπάθειά του να συμπληρώσει και να βελτιώσει τις τεχνικές και κοινωνικές του υποδομές, εκτελεί σημαντικά έργα και προγραμματίζει την εκτέλεση άλλων για το απολύτως άμεσο μέλλον.

Τα εκτελούμενα αλλά και τα προγραμματιζόμενα έργα πραγματοποιούνται είτε με αυτοχρηματοδότηση (πόροι του Δήμου) είτε ενταγμένα σε διάφορα προγράμματα και κυρίως στο ΕΠΤΑ.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται αναλυτικά τα εκτελούμενα και προγραμματιζόμενα έργα για το έτος 2000 με αυτοχρηματοδότηση.

A/A	Περιγραφή Έργου	Προϋπολογισμός
1	Περίφραξη υδρομαστεύσεως στη θέση ΜΠΙΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟ	2.000.000
2	Αντικατάσταση εσωτερικού δικτύου ύδρευσης Αγίου Κοσμά (συνεχιζόμενο)	2.182.860
3	Αντικατάσταση εσωτερικού δικτύου ύδρευσης Ρουψιάς (συνεχιζόμενο)	953.290
4	Αντικατάσταση εσωτερικού δικτύου ύδρευσης Ωραιοκάστρου (συνεχιζόμενο)	51.485
5	Επισκευή υδρομαστεύσεων	5.000.000
6	Αντικαταστάσεις – επεκτάσεις δικτύων ύδρευσης και υδρομαστεύσεων Αγίου Κοσμά και λοιπών Διαμερισμάτων	3.000.000
7	Βελτίωση αφοδευτηρίων Βασιλικού	500.000
8	Κατασκευή βόθρου στο ΣΤΕΝΟ Βασιλικού (συνεχιζόμενο)	2.000.000
9	Κατασκευή αποχετευτικού στο ΜΕΣΙΟ Βασιλικού (συνεχιζόμενο)	10.000.000
10	Κατασκευή αποχετευτικών ομβρίων υδάτων στα Δημοτικά Διαμερίσματα	5.000.000
11	Ηλεκτροφωτισμός γηπέδου μπάσκετ και Παιδικής χαρά στον Παλαιόπυργο (συνεχιζόμενο)	2.000.000
12	Διαμόρφωση εδάφους και μικρής γέφυρας προς	500.000

	νερόμυλο Ωραιοκάστρου	
13	Κατασκευή γεφυριών Ωραιοκάστρου	2.000.000
14	Ασφαλτοστρώσεις δρόμων στα Δημοτικά Διαμερίσματα	500.000
15	Τοίχοι αντιστήριξης – πλακοστρώσεις – γκαλντερίμια – τσιμεντοστρώσεις στα Δημοτικά Διαμερίσματα	5.000.000
16	Χαλικοστρώσεις – διανοίξεις δρόμων στα Δημοτικά Διαμερίσματα	5.000.000
17	Κατασκευή γέφυρας στην ΠΟΡΙΑ Κακόλακκου	2.000.000
18	Επισκευές – συντηρήσεις σχολικών μονάδων	1.000.000
19	Αποπεράτωση της επισκευής και συντήρησης του Κοινοτικού Καταστήματος Ρουψιάς	3.000.000
20	Επισκευές – μετατροπές Δημοτικών Σχολείων σε Ξενώνες – Οικοκυρική Σχολή του Δήμου	5.000.000
21	Φωτισμός γηπέδου μπάσκετ Κεφαλόβρυσου	2.500.000
22	Ομβροδεξαμενή ΘΕΟΔΩΡΙΤΣΑ	2.200.000
23	Αποπεράτωση πλατείας Ρουψιάς	2.000.000
24	Επισκευή – προμήθεια οργάνων για παιδικές χαρές Δημοτικών Διαμερισμάτων	5.000.000
25	Κατασκευή πλακοσκεπής ομβρίων υδάτων στη Θέση ΠΟΤΣΗ Κεφαλόβρυσου (συνεχιζόμενο)	5.000.000
26	Διαμόρφωση πλατείας Κάτω Μερόπης	3.000.000
27	Διαμόρφωση χώρου Αγίου Αθανασίου Κάτω Μερόπης	1.000.000
28	Διαμόρφωση – φωτισμός και πλακόστρωση πλατείας Μερόπης	3.000.000
29	Αρμολόγημα στέρνας Ρουψιάς	500.000
30	Ανακατασκευή – επέκταση του δικτύου ύδρευσης	10.000.000
	ΣΥΝΟΛΟ	98.887.995

Πέραν των ανωτέρω έργων, στο όνομα του Δήμου Άνω Πωγωνίου έχουν εγκριθεί από το ΕΠΤΑ και τα ακόλουθα έργα που κρίνονται σημαντικά για την ανάπτυξη της περιοχής.

Τα εγκεκριμένα αυτά έργα είναι:

A/A	Περιγραφή Έργου	Προϋπολογισμός
1	Ανέγερση Δημοτικού καταστήματος (μελέτη – οικόπεδο – έργο)	158.000.000
2	Αθλητικές εγκαταστάσεις στο όρος Νεμέρτσικα (μελέτη)	10.000.000
3	Εγκαταστάσεις για ήπιες μορφές τουρισμού στο όρος Νεμέρτσικα μελέτη και έργο)	88.000.000
4	Ανέγερση Δημοτικού Σφαγείου (μελέτη και έργο)	80.000.000
5	Γεωτρήσεις – αποκαταστάσεις εσωτερικών δικτύων ύδρευσης (μελέτη και έργο)	63.000.000
6	Προμήθεια απορριματοφόρου – λεωφορείου – πυροσβεστικής αντλίας	65.000.000
	ΣΥΝΟΛΟ	464.000.000

Επιπρόσθετα ο Δήμος Άνω Πωγωνίου έχει ζητήσει τεκμηριωμένα την ένταξη σημαντικών αναπτυξιακών έργων στο 3^ο Κ.Π.Σ., η έγκριση και υλοποίηση των οποίων αναμένεται να συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη σημαντικών πόλων έλξης της περιοχής, αφού το αντικείμενό τους έχει το χαρακτήρα αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3. ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

3.1. Πρωτογενής τομέας

3.1.1. Δάση

Τα δάση του Δήμου Άνω Πωγωνίου καλύπτουν έκταση 28.200 στρεμμάτων, η οποία αντιπροσωπεύει το 20% περίπου της συνολικής του έκτασης.

Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 2 της παρούσας μελέτης, η συμβολή των δασών τόσο στην οικονομία όσο και την απασχόληση της περιοχής είναι περιορισμένη.

Η ξύλευση περιορίζεται κυρίως για καυσόξυλα, αφού τα ξύλα δεν είναι κατάλληλα για άλλες χρήσεις βιομηχανικού χαρακτήρα.

Η εκμετάλλευση των δασών εξασφαλίζει συμπληρωματικό εισόδημα σε ορισμένες οικογένειες που τα μέλη τους ασκούν άλλες κύριες δραστηριότητες.

Τα δάση του Δήμου παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον κυρίως εξ αιτίας της ποικιλίας των συστατικών τους. Επιπρόσθετα, είναι ευχερώς προσπελάσιμα, αφού διαθέτουν πυκνό οδικό δίκτυο και η γεωμορφολογία τους είναι ευνοϊκή.

Για λόγους που προαναφέρθηκαν η αγροτουριστική αξιοποίηση των δασών της περιοχής είναι δυνατή υπό την προϋπόθεση ότι θα συνδυαστεί και θα συμπληρωθεί και από άλλα έργα και παρεμβάσεις αγροτουριστικού χαρακτήρα.

3.1.2. Γεωργία

Στον πίνακα 1 του κεφαλαίου 2 παραγρ. 1, παρατέθηκαν οι βασικές κατηγορίες των χρήσεων γης του Δήμου.

Από τον πίνακα αυτό προκύπτει ότι από τη συνολική έκταση του Δήμου, που ανέρχεται σε 137.000 στρέμματα, μόνο 4.900 στρέμματα ή ποσοστό 3,6% αφορά καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγραναπαύσεις. Η πραγματικά καλλιεργούμενη έκταση περιορίζεται στο ½ δηλαδή περίπου σε 2.500 στρέμματα.

Η εκτίμηση που προηγήθηκε επιβεβαιώνει το γεγονός ότι η γεωργική δραστηριότητα που ασκείται στα όρια του Δήμου είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Η σημασία της υποβαθμίζεται ακόμη περισσότερο λαμβανομένου υπ' όψη ότι από τις πραγματικά καλλιεργούμενες εκτάσεις λιγότερο από το ½ είναι αρδευόμενες.

Στον πίνακα που ακολουθεί περιλαμβάνεται η κατανομή των καλλιεργούμενων εκτάσεων του Δήμου Άνω Πωγωνίου κατά κατηγορία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΚΑΛΛΙΕ. ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΑΡΟΤΡ. ΚΑΛΛΙΕΡ.	ΚΗΠΕΥΤ. ΚΑΛΛΙΕΡ	ΑΜΠΕΛ.- ΣΤΑΦΥΔ.	ΔΕΝΔΡ. ΚΑΛΛΙΕΡ.	ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΗ
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	600	445	19	5	-	131
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	1.400	700	-	-	-	700
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	43	8	3	2	-	30
4	ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	50	6	4	-	-	40
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	328	202	56	70	-	-
6	ΜΕΡΟΠΗ	7	3	4	-	-	-
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	60	10	8	-	-	42
8	ΡΟΥΨΙΑ	292	220	2	-	-	70
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	500	308	5	3	4	180
	ΣΥΝΟΛΑ	3.280	1.902	101	80	4	1.193

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ και πρωτογενής έρευνα

Από τα στοιχεία του πίνακα που προηγήθηκε, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος των καλλιεργούμενων εκτάσεων καταλαμβάνουν οι αροτραίες καλλιέργειες και οι αγραναπαύσεις. Οι καλλιέργειες κηπευτικών, αμπελιών και δενδρωδών είναι εξαιρετικά περιορισμένες.

Επιπρόσθετα οι καλλιέργειες αυτές είναι ιδιαίτερα εγκατεσπαρμένες και βρίσκονται κυρίως πέριξ ή εντός των οικισμών.

Στους τρεις (3) πίνακες που ακολουθούν παρατίθεται η παραγωγή κατ' είδος των τριών (3) βασικότερων κατηγοριών καλλιεργειών και ειδικότερα των αροτραίων, των κηπευτικών και των δενδρωδών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΑΡΟΤΡΑΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ (ΠΑΡΑΓΩΓΗ)

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΣΙΚΑΛΗ	ΚΑΛΑΜΠΟΚΙ	ΜΗΔΙΚΗ	ΠΑΤΑΤΕΣ	ΚΟΦΤΟΛΙΒΑΔΑ
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	20.000	-	50.000	2.500	-
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	-	720.000	-	-	-
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	-	.-	-	-	-
4	ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΠΗ	-	-	-	300	-
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	-	-	-	1.700	30.000
6	ΜΕΡΟΠΗ	-	-	-	1.500	-
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	-	-	-	500	-
8	ΡΟΥΨΙΑ	-	-	40.000	-	-
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	-	17.500	80.000	2.000	51.000
	ΣΥΝΟΛΑ	20.000	737.500	170.000	8.500	81.000

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ και πρωτογενής έρευνα

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΚΗΠΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ (ΠΑΡΑΓΩΓΗ)

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΤΟΜΑΤΕΣ	ΚΡΕΜΜΥΔΙΑ ΞΕΡΑ	ΠΡΑΣΑ	ΛΑΧΑΝΑ - ΚΟΥΝΟΥΠ	ΜΠΑΜΙΕΣ
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	1.600	1.300	-	-	-
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	-	-	-	-	-
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	200	800	-	-	-
4	ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΠΗ	120	70	60	-	-
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	6.000	-	-	-	-
6	ΜΕΡΟΠΗ	700	600	500	-	-
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	200	950	-	-	-
8	ΡΟΥΨΙΑ	1.400	500	-	-	--
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	400	200	100	500	200
	ΣΥΝΟΛΑ	14.220	4.420	660	500	200

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ και πρωτογενής έρευνα

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΕΝΔΡΩΔΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ (ΠΑΡΑΓΩΓΗ)

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΑΧΛΑΔΙΕΣ	ΜΗΛΙΕΣ	ΡΟΔΑΚΙΝΙΕΣ	ΚΕΡΑΣΙΕΣ	ΑΜΥΓΔΑΛΙΕΣ	ΚΑΡΥΔΙΕΣ
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	-	1.700	1.700	600	150	200
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	-	-	-	-	-	-
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	50	170	-	750	-	-
4	ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΠΗ	-	-	-	-	-	100
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	500	2.000	300	2.000	500	700
6	ΜΕΡΟΠΗ	60	350	-	150	80	80
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	200	60	80	200	180	200
8	ΡΟΥΨΙΑ	-	-	-	-	-	-
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	-	-	-	-	100	150
	ΣΥΝΟΛΑ	810	4.280	2.080	3.700	1.010	1.430

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ και πρωτογενής έρευνα

Από την ανάλυση των στοιχείων των πινάκων που προηγήθηκαν, προκύπτουν τα ακόλουθα:

- Η κύρια αροτραία καλλιέργεια είναι το καλαμπόκι, το οποίο ουσιαστικά καλλιεργείται μόνο στον κάμπο του Βασιλικού.
- Η μηδική κατέχει τη δεύτερη θέση και ακολουθούν με πολύ μικρές παραγωγές η σίκαλη και οι πατάτες.
- Σίκαλη καλλιεργείται μόνο σε ένα (1) Τοπικό Διαμέρισμα, μηδική σε τρία (3), ενώ μόνο οι πατάτες (σε περιορισμένες όμως ποσότητες) καλλιεργούνται σχεδόν σε όλα τα διαμερίσματα.
- Η σημαντικότερη κηπευτική καλλιέργεια είναι της τομάτας που παράγεται σε όλα σχεδόν τα διαμερίσματα. Οι υπόλοιπες κηπευτικές καλλιέργειες, πλην των ξερών κρεμμυδιών, είναι σχεδόν αμελητέες.
- Δενδρώδεις καλλιέργειες διαθέτουν σχεδόν όλα τα Διαμερίσματα. Η παραγωγή παρ' ότι σχετικά μικρή είναι εξαιρετικής ποιότητας. Τις πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν οι μηλιές και οι κερασιές.

Όπως κατ' επανάληψη αναφέρθηκε στα κείμενα της παρούσας που προηγήθηκαν, η γεωργία στον Δήμο Άνω Πωγωνίου έχει μικρή ανάπτυξη. Η συμβολή της τόσο στο εισόδημα των κατοίκων της περιοχής όσο και την απασχόληση είναι περιορισμένη. Ασκείται κυρίως συμπληρωματικά με άλλες δραστηριότητες (κτηνοτροφία κ.λ.π.) ή περιορίζεται σε επίπεδο νοικοκυριού για την κάλυψη των αναγκών διατροφής του (ζαρζαβατικά, φρούτα κ.λ.π.). Εμπορία ζαρζαβατικών (κηπευτικών) και φρούτων γίνεται σε πολύ περιορισμένη κλίμακα και μόνο στην πέριξ περιοχή. Η παραγωγή κτηνοτροφικών φυτών προορίζεται για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών του ζωικού πληθυσμού της περιοχής και δεν επαρκεί για την κάλυψη τους αναγκών, αφού οι περισσότεροι κτηνοτρόφοι προμηθεύονται ζωτροφές (καλαμπόκι, μηδική κ.λ.π.) από άλλες περιοχές.

Τα προβλήματα που σημειώθηκαν είναι κατά βάση ποσοτικά. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση είναι εξαιρετική και επί πλέον η παραγωγή γίνεται με βιολογικό τρόπο, αφού αποφεύγεται πλήρως η χρήση κυρίως λιπασμάτων, ενώ περιορισμένη είναι η χρήση φυτοφαρμάκων. Οι κηπευτικές και δενδρώδεις καλλιέργειες, επειδή δεν χρειάζονται μεγάλα έργα υποδομής, τα οποία σημειωτέο δεν υπάρχουν, είναι δυνατό να αναπτυχθούν και να

επεκταθούν και ένα μέρος της παραγωγής τους να διατίθεται ανεπεξέργαστο ή επεξεργασμένο (κομπόστες, μαρμελάδες κ.λ.π.), παραγόμενο βέβαια με ηλεγμένο και βιολογικό τρόπο. Επιπρόσθετο, στην περιοχή είναι δυνατό να αναπτυχθούν και άλλες ελεγχόμενες καλλιέργειες όπως π.χ. βατόμουρα, για την παραγωγή των οποίων οι συνθήκες είναι εξαιρετικές.

3.1.3. Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία στο Δήμο Άνω Πωγωνίου κατέχει την πρώτη και ουσιαστικά τη μόνη θέση στον πρωτογενή τομέα, αφού η συμμετοχή τόσο της γεωργίας όσο και των δασών, για αντικειμενικούς λόγους, είναι περιορισμένη στον τομέα αυτό.

Αναφερόμενοι στην κτηνοτροφία του Δήμου Άνω Πωγωνίου, εννοούμε την εκτατική κτηνοτροφία και ειδικότερα την αιγοπροβατοτροφία. Η βοοτροφία έχει μικρότερη ανάπτυξη, αλλά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια εντατικότερη ενασχόληση κυρίως με την κρεατοπαραγωγική βοοτροφία.

Η εντατική κτηνοτροφική δραστηριότητα είναι περιορισμένη. Στα όρια του Δήμου λειτουργούν μόνο τρεις (3) χοιροτροφικές μονάδες μικρού μεγέθους και μία (1) πτηνοτροφική με τα ίδια χαρακτηριστικά.

Η συμβολή της κτηνοτροφίας στο εισόδημα του πρωτογενή τομέα υπερβαίνει το 80% και στην απασχόληση του ίδιου τομέα αγγίζει το 90%.

Γενικότερα η συμμετοχή της κτηνοτροφίας στο ακαθάριστο εισόδημα όλων των τομέων παραγωγής του Δήμου Άνω Πωγωνίου υπολογίζεται σε 35% περίπου, ενώ η συμμετοχή της στη συνολική απασχόληση της περιοχής υπερβαίνει το 20%.

Στη συνέχεια παρατίθεται πίνακας που απεικονίζει το είδος και τον αριθμό των εκτρεφόμενων ζώων ξεχωριστά για κάθε Δημοτικό Διαμέρισμα και συνολικά για τον Δήμο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΣ ΖΩΩΝ

Α/Α	ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΠΡΟΒΑΤΑ	ΓΙΔΙΑ	ΒΟΟΕΙΔΗ	ΧΟΙΡΙΝΑ
1	ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	1.382	462	-	-
2	ΒΑΣΙΛΙΚΟ	2.511	1.792	-	80
3	ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	1.265	460	70	--
4	ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΠΗ	1.678	281	-	-
5	ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	3.959	1.813	-	80
6	ΜΕΡΟΠΗ	630	300	72	-.
7	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	2.218	488	70	-
8	ΡΟΥΨΙΑ	1.720	310	-	-
9	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	867	84	1	-
	ΣΥΝΟΛΑ	16.230	5.970	213	160

ΠΗΓΗ: Πρωτογενής έρευνα

Από την ανάλυση των στοιχείων του πίνακα που προηγήθηκε, προκύπτουν συνολικά τα ακόλουθα:

- Η προβατοτροφία έχει μεγαλύτερη ανάπτυξη από την αιγοτροφία, ενώ η συμμετοχή της βοοτροφίας είναι περιορισμένη. Η μεγαλύτερη συγκριτικά ανάπτυξη της προβατοτροφίας εξηγείται από το γεγονός ότι οι βοσκότοποι της περιοχής είναι καταλληλότεροι για την εκτροφή αυτή.
- Όλα τα Τοπικά Διαμερίσματα διαθέτουν εκτροφή προβάτων και αιγών με μια κατανομή (κατά Διαμέρισμα) που δεν είναι απόλυτα ανάλογη με τον πληθυσμό τους. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα μικρά (πληθυσμιακά) Διαμερίσματα στηρίζουν την οικονομία τους σε πολύ μεγάλο βαθμό στην κτηνοτροφία.
- Βοοτροφία ασκείται μόνο σε τρία (3) από τα εννέα (9) Τοπικά Διαμερίσματα όχι όμως για λόγους αντικειμενικούς, αφού οι συνθήκες σε ολόκληρο τον Δήμο είναι κατάλληλες και σε μεγάλο βαθμό ίδιες.

Οι περισσότερες από τις λειτουργούσες κτηνοτροφικές επιχειρήσεις είναι μικρού μεγέθους και πάντως όλες οικογενειακής μορφής, στις οποίες απασχολούνται και μέλη των οικογενειών των κτηνοτρόφων. Δέκα τέσσερις

(14) επιχειρήσεις απασχολούν και μισθωτούς ποιμένες, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι αλλοεθνείς.

Στον πίνακα που ακολουθεί κατατάσσονται οι κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις κατά μέγεθος και αριθμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΜΕΓΕΘΟΣ

A/A	ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ
1	1 – 50 ζώα	40
2	51 – 151 ζώα	25
3	151 και πάνω ζώα	21
	ΣΥΝΟΛΟ	86

ΠΗΓΗ: Πρωτογενής έρευνα

Κάνοντας γενικότερη αναφορά στην κτηνοτροφία. επισημαίνονται τα ακόλουθα:

- Η λειτουργική κατάσταση των εγκαταστάσεων των μονάδων είναι μέτρια, τα τελευταία όμως χρόνια πραγματοποιούνται σημαντικές βελτιώσεις.
- Πολλοί κτηνοτρόφοι ασκούν συμπληρωματικά και άλλες δραστηριότητες και κυρίως γεωργικές, με σκοπό να εξασφαλίσουν ένα μέρος έστω των ζωοτροφών που χρειάζονται για την διατροφή του ζωικού πληθυσμού.
- Η περιοχή δεν είναι γενικά αυτόν της παραγωγή κτηνοτροφικών φυτών (καλαμπόκι, μηδική κ.λ.π.) για την κάλυψη των αναγκών διατροφής του ζωικού της πληθυσμού.
- Τα έργα κτηνοτροφικής υποδομής της περιοχής (δεξαμενές, ποτίστρες κ.λ.π.) είναι σχετικά επαρκή, εν πάση όμως περιπτώσει οι ελλείψεις τους δεν αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την άσκηση της κτηνοτροφικής δραστηριότητας.
- Αρκετές οικογένειες κτηνοτρόφων (περί τις 20) μετακινούνται τους χειμερινούς μήνες προς τα χειμαδιά.
- Οι βοσκότοποι της περιοχής είναι επαρκείς και κατάλληλοι και είναι σε θέση να καλύψουν ανάγκες πολύ μεγαλύτερου ζωικού πληθυσμού

οποιασδήποτε σύνθεσης (γίδια – πρόβατα).

- Η διάθεση της κύριας κτηνοτροφικής παραγωγής, γίνεται με ευχέρεια και ειδικότερα ανά προϊόν ως εξής:
 - ❖ Το γάλα διατίθεται στη «ΔΩΔΩΝΗ», στην «ΗΠΕΙΡΟΣ» και στα τέσσερα (4) μικρά και παραδοσιακά τυροκομεία της περιοχής. Πολλοί κτηνοτρόφοι τυροκομούν για τις ανάγκες τους και λίγοι εμπορεύονται ένα μέρος της παραγωγής τους.
 - ❖ Το κρέας διατίθεται σε ζωεμπόρους και στη «ΣΒΕΚΗ». Ιδιαίτερα σημαντικό για την στήριξη και την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας θεωρείται το γεγονός ότι ο Δήμος Άνω Πωγωνίου προγραμματίζει στο άμεσο μέλλον την ίδρυση και λειτουργία σύγχρονου σφαγείου για την κάλυψη των αναγκών των κτηνοτρόφων – δημοτών του.
- Τα παραγόμενα κτηνοτροφικά προϊόντα (γάλα – κρέας) είναι εξαιρετικής ποιότητας και είναι αναγκαία η καθιέρωση Ονομασίας Προέλευσής τους. Αναγκαίος επίσης είναι και ο χαρακτηρισμός τους ως βιολογικών προϊόντων, αφού πληρούν κατ' αρχήν όλες τις σχετικές προϋποθέσεις και όρους.

3.2. Δευτερογενής τομέας (βιομηχανία – βιοτεχνία – οικοτεχνία)

Όπως προαναφέρθηκε, ο δευτερογενής τομέας παραγωγής είναι συγκριτικά με τους άλλους δύο (2) τομείς, εξαιρετικά περιορισμένος στον Δήμο Άνω Πωγωνίου.

Η ποσοστιαία συμμετοχή του στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εισοδήματος της περιοχής δεν υπερβαίνει το 15%. ενώ η αντίστοιχη συμμετοχή του στην απασχόληση υπολογίζεται σε 20% περίπου.

Η μικρή ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα στην περιοχή είναι ανεξήγητη.

Ο κυριότερος λόγος είναι η γεωγραφική απομόνωση της περιοχής και τα υψηλά συγκριτικά κόστη μεταφοράς τόσο των πρώτων υλών όσο και των έτοιμων προϊόντων. τα οποία δεν ευνοούν την εγκατάσταση μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεων, με εμπορική εμβέλεια και πέραν της αγοράς της περιοχής.

Αντίθετα μικρού μεγέθους βιοτεχνικές μονάδες, θεωρητικά είναι δυνατό να εγκατασταθούν και να λειτουργήσουν στην περιοχή, ιδίως αν η διάθεση των προϊόντων τους γίνεται τοπικά και κυρίως αν επεξεργάζονται τοπικές πρώτες ύλες.

Η περιοχή όμως δεν έχει παράδοση στην μεταποιητική βιοτεχνική δραστηριότητα, αφού ανέκαθεν υπήρξε γεωργοκτηνοοτροφική.

Ειδικότερα στην περιοχή λειτουργεί μια μεγάλου μεγέθους βιομηχανική μονάδα, η οποία παράγει κέρματα και στρατιωτικό υλικό (κυάθια κ.λ.π.). Απασχολεί τουλάχιστον εξήντα (60) άτομα που προέρχονται από τον Δήμο και η άμεση ή έμμεση συμβολή της στην οικονομία της περιοχής είναι σημαντική.

Πέραν της μονάδας αυτής, η μεταποιητική δραστηριότητα που ασκείται στα όρια του Δήμου Άνω Πωγωνίου, περιορίζεται στη λειτουργία τεσσάρων (4) βιοτεχνικών μονάδων επεξεργασίας γάλακτος (τυροκομεία).

Οι μονάδες αυτές απορροφούν ένα μέρος της παραγωγής γάλακτος της περιοχής και παράγουν περιορισμένες ποσότητες και μικρή γκάμα (ποικιλία) προ Ιόντων εξαιρετικής όμως ποιότητας (φέτα, κεφαλογραβιέρα).

Οικοτεχνικές μονάδες οποιουδήποτε αντικειμένου δραστηριότητας δεν υφίστανται.

Η λειτουργία οικοτεχνικών επιχειρήσεων επεξεργασίας τοπικών πρώτων υλών ή παραγωγής προϊόντων με παραδοσιακά χαρακτηριστικά είναι εφικτή και κατ' αρχή συμφέρουσα.

Η συλλογή και τυποποίηση αρωματικών φυτών και βοτάνων, η επεξεργασία φρούτων (μαρμελάδες, κομπόστες), η παραγωγή τραχανά και χυλοπιτών, η τυποποίηση τσίπουρου κ.λ.π., αποτελούν δραστηριότητες που μπορεί αντικειμενικά να μην είναι δυνατό να πάρουν εκτεταμένη μορφή, θα είναι όμως σε θέση, έστω και συμπληρωματικά, να ενισχύσουν το εισόδημα σημαντικού αριθμού νοικοκυριών και επιπρόσθετα να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης κυρίως σε γυναίκες, το ποσοστό ανεργίας των οποίων είναι διπλάσιο του αντίστοιχου των αντρών.

3.3. Τριτογενής τομέας

3.3.1. Εμπόριο – Υπηρεσίες

Ο τριτογενής τομέας και ειδικότερα το εμπόριο και οι υπηρεσίες έχουν μια σημαντική ανάπτυξη στην περιοχή.

Την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα παρασέρνει θετικά το Κεφαλόβρυσο, το οποίο διαθέτει το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα του Δήμου, λόγω της κτηνοτροφίας, των απασχολούμενων στη Μ.Β.Η. Α.Ε. και κυρίως λόγω των μεγάλων μεταναστευτικών εμβασμάτων.

Το σημαντικό εισόδημα, κατά βάση του Δημοτικού αυτού Διαμερίσματος, συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη τόσο του εμπορίου όσο και των υπηρεσιών, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων έχει σχέση με την οικοδομή.

Στα όρια του Δήμου, με σταθερά πρώτο το Κεφαλόβρυσο, λειτουργούν:

- Κρεοπωλεία
- Επιχειρήσεις χρωμάτων – οικοδομικών υλικών
- Παντοπωλεία και σούπερ μάρκετ
- Φαρμακείο
- Τράπεζα
- Ταχυδρομείο
- Κ.λ.π.

Επιπρόσθετα, λειτουργεί μεγάλος αριθμός χώρων μαζικής εστίασης και διασκέδασης. Ειδικότερα λειτουργούν δέκα οχτώ (18) καφενεία και δέκα πέντε (15) ταβέρνες.

Επίσης ο αριθμός των επαγγελματιών είναι σημαντικός και ιδιαίτερα των ηλεκτρολόγων, υδραυλικών, εμπειροτεχνών κ.λ.π.

3.3.2. Τουρισμός – Αγροτουρισμός

Η τουριστική περιορισμένη δραστηριότητα της περιοχής είναι

εξαιρετικά περιορισμένη.

Επίσης λίγα και μικρού μεγέθους είναι τα υπάρχοντα τουριστικά καταλύματα, που απεικονίζονται στους ακόλουθους δύο (2) πίνακες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΑ

ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΑΤΗΓ.	ΔΩΜ.	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ
ΔΗΜΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ	Γ	3	7	ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ
ΣΧΙΖΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Β	10	24	ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ
ΣΥΝΟΛΑ	-	13	31	-

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ και πρωτογενής έρευνα

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

ΞΕΝΩΝΕΣ

ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΔΩΜ.	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ	4	12	ΒΑΣΙΛΙΚΟ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ	4	12	ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ	1	3	ΡΟΥΨΙΑ
ΣΥΝΟΛΑ	5	27	-

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ και πρωτογενής έρευνα

Η πληρότητα των λειτουργούντων καταλυμάτων εξασφαλίζεται κατά τους θερινούς μήνες κυρίως από φιλικά πρόσωπα ξενιτεμένων κατοίκων των χωριών που τα επισκέπτονται το καλοκαίρι και δεν είναι σε θέση να τα φιλοξενήσουν, ενώ κατά τους χειμερινούς μήνες κατά βάση από κυνηγούς που επισκέπτονται την περιοχή σταθερά κυρίως τα Σαββατοκύριακα.

Αγροτουριστικές δραστηριότητες δεν ασκούνται εκτεταμένα στην περιοχή παρ' ότι υπάρχουν ευνοϊκές προϋποθέσεις. Η πολιτιστική κληρονομιά και παράδοση, τα εξαιρετικά μνημεία και το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον θα μπορούσαν κατάλληλα προβεβλημένα να αποτελέσουν σημαντικούς πόλους έλξης.

Παρ' ότι στα όρια του Δήμου Άνω Πωγωνίου οι αγροτουριστικές

δραστηριότητες είναι περιορισμένες, όπως άλλωστε και η σχετική υποδομή σε καταλύματα, σε όμορες περιοχές και ιδιαίτερα στην Κόνιτσα, το Ζαγόρι και σε ορισμένα Διαμερίσματα της υπόλοιπης επαρχίας Πωγωνίου ασκούνται σημαντικές αγροτουριστικές και ειδικότερα στην Κόνιτσα και αθλητικές δραστηριότητες, υφίσταται δε ικανοποιητική υποδομή σε καταλύματα όλων των τύπων και κατηγοριών.

Η υποδομή αυτή περιγράφεται στους επόμενους δύο (2) πίνακες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΣΤΗ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ

ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΚΑΤ.	ΔΩΜ.	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ
ΑΣΤΡΑΚΑ	Β	5	12	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΔΙΑΣ	Β	5	11	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΖΗΣΗΣ	Β	20	3β	ΑΡΙΣΤΗ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΤΑΞΙΑΡΧΕΣ	Β	21	42	ΑΡΙΣΤΗ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΟΥ ΣΑΞΩΝΗ	Β	10	28	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ	Γ	10	21	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΤΟ ΠΑΠΙΓΚΟ	Γ	9	17	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΤΟ ΡΟΔΙ	Γ	6	13	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ (1)	-	86	180	-
ΓΕΦΥΡΙ	Β	11	24	ΚΟΝΙΤΣΑ
ΜΠΟΥΡΑΖΑΝΙ	Β	22	41	ΚΟΝΙΤΣΑ
ΑΩΟΣ	Γ	9	17	ΚΟΝΙΤΣΑ
ΚΟΥΝΑΣ	Γ	11	21	ΚΟΝΙΤΣΑ
ΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ	Γ	16	30	ΚΟΝΙΤΣΑ
ΣΥΝΟΛΟ 121	-	89	133	-
ΑΡΕΤΗ	Γ	7	12	ΒΗΣΣΑΝΗ ΠΩΓΩΝΙΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ (3)	-	7	12	-
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (1+2+3)	-	162	326	-

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΑ ΣΤΗ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ

ΚΑΤΗΓΟΡ.	ΑΡ.ΕΠ/ΣΕΩΝ	ΔΩΜΑΤ.	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ
A	11	39	92	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
B	6	20	46	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
Γ	3	7	19	ΠΑΠΙΓΚΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
B	2	3	6	ΑΡΙΣΤΗ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
Γ	1	4	11	ΑΡΙΣΤΗ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
B	2	10	21	ΒΙΚΟΣ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
Γ	1	B	16	ΒΙΚΟΣ ΖΑΓΟΡΙΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ	26	89	211	-
A	8	47	112	ΚΟΝΙΤΣΑ
B	2	14	33	ΚΟΝΙΤΣΑ
Γ	2	6	13	ΚΟΝΙΤΣΑ
A	1	5	10	ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
B	3	12	24	ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
A	2	4	8	ΜΠΟΥΡΑΖΑΝΙ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
B	1	5	11	ΜΠΟΥΡΑΖΑΝΙ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΣΥΝΟΛΟ	19	93	211	-
A	1	4	12	ΔΟΛΟ ΠΩΓΩΝΙΟΥ
B	2	18	32	ΔΕΛΒΙΝΑΚΙ ΠΩΓΩΝΙΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ	3	22	44	-
Γ	1	B	12	ΚΑΛΠΑΚΙ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ	1	6	12	-
ΓΕΝ. ΣΥΝΟΛΟ	49	210	478	-

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ – ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ (ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ Κ.Λ.Π.)

Οι οικισμοί του Δήμου Άνω Πωγωνίου, έχουν πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και παράδοση.

Είναι όλοι παλαιοί, με ιδιαίτερη «Πωγωνίσια» αρχιτεκτονική και «χρώμα» και δεν έχουν υποστεί επεμβάσεις που να τους αλλοιώνουν.

Εξαίρεση αποτελεί ο οικισμός του Κεφαλόβρυσου που, σε πολύ μεγάλο βαθμό, είναι νέος.

Επί πλέον όλοι οι οικισμοί είναι χτισμένοι σε εξαιρετικές θέσεις θέας και φυσικού περιβάλλοντος χώρου.

Όλοι οι οικισμοί, πέραν των πολλών εξαιρετικής αρχιτεκτονικής οικιών και άλλων κτισμάτων που διαθέτουν, έχουν και πολλά μνημεία και στοιχεία θρησκευτικής και πολιτιστικής κληρονομιάς ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται ενδεικτικά τα κυριότερα μνημεία ανά οικισμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ - ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	▪ Συγκρότημα νερόμυλου – νεροτριβή χαρακτηρισμένο ως ιστορικό διατηρητέο ▪ Εκκλησία Αγίου Νικολάου
ΒΑΣΙΛΙΚΟ	▪ Οικία πατριάρχη Αθηναγόρα ▪ Εξωκλήσι Αγίου Κοσμά
ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	▪ Εκκλησία Αγίου Δημητρίου
ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	▪ Λαογραφικό μουσείο ▪ Μονή Αγίου Ιωάννη του προδρόμου (17^{ος} αιώνας) ▪ Εκκλησία Κοίμησης της Θεοτόκου (17^{ος} αιώνας) ▪ Εκκλησία Αγίου Αθανασίου (16^{ος} αιώνας) ▪ Προϊστορικοί κιβωτιόσχημοι τάφοι (τοποθεσία «Γκλάβας»)
ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	▪ Υπάρχει η κηρυγμένη αρχαιολογική περιοχή της κοιλάδας Μερόπης (μη ερευνηθείσα)
ΜΕΡΟΠΗ	▪ Αρχαιολογικός χώρος: οικισμός και νεκροταφείο, 11^{ος} – 4^{ος} αιώνας π.χ. στη θέση «Ανεμόμυλος»
ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	▪ Αρχαιολογικός χώρος προϊστορικής εποχής στη θέση «Παλιουριά» ▪ Νερόμυλος ▪ Πέτρινο Γεφύρι ▪ Εκκλησία Κοίμησης της Θεοτόκου (19^{ου} αιώνα)
ΡΟΥΨΙΑ	▪ Μονή της Παναγίας ▪ Εξωκλήσι Αγίας Παρασκευής ▪ Εξωκλήσι Αγίου Χαραλάμπου
ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	▪ Ερείπια μονής στη θέση «Παλαιομονάστηρο», καθώς και ερείπια ναυδρίου ▪ Ερείπια αρχαίας ακρόπολης, μετά των ερειπίων μονής στη θέση «Μοναστήρι» ▪ Εκκλησία αγίου Αθανασίου (βυζαντινή) ▪ Εκκλησία γέννησης της Θεοτόκου ▪ Γεφύρι ▪ Νερόμυλος

Το φυσικό περιβάλλον του Δήμου Άνω Πωγωνίου είναι εξαιρετικό και κυρίως δεν έχει υποστεί επεμβάσεις και παρεμβάσεις.

Στον πίνακα που ακολουθεί περιγράφονται συνοπτικά τα φυσικά χαρακτηριστικά του κάθε οικισμού του Δήμου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

ΤΟΠΙΟ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ενώσεις δρυός και αγροί. Περιλαμβάνεται ο ποταμός Γορμός μέσα σε ενδιαφέρουσα χαράδρα και τμήμα εξαιρετικού δρυοδάσους.
ΒΑΣΙΛΙΚΟ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ενώσεις δρυός, αγροί και βοσκότοποι.
ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση, στους πρόποδες του όρους Νεμέρτσικα. Κοντά στον οικισμό υπάρχει εξαιρετικό δρυοδάσος.
ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ενώσεις δρυός, θαμνώνες και αγροί. Περιλαμβάνεται ο ποταμός Γορμός και τμήμα εξαιρετικού δρυοδάσους.
ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ενώσεις δρυός και αγροί. Περιλαμβάνεται ο ποταμός Γορμός και τμήμα εξαιρετικού δρυοδάσους.
ΜΕΡΟΠΗ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ο οικισμός βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Νεμέρτσικα. Έμπροσθεν αυτού υπάρχει εξαιρετικό δρυοδάσος.
ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ο οικισμός βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Νεμέρτσικα. Έμπροσθεν αυτού υπάρχει εξαιρετικό δρυοδάσος.
ΡΟΥΨΙΑ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ενώσεις δρυός και αγροί. Κοντά στον οικισμό υπάρχει εξαιρετικό δρυοδάσος. Στα όρια του τοπικού διαμερίσματος διέρχεται ο ποταμός Γορμός.
ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	Φυσικό τοπίο πολύ ενδιαφέρον με πλούσια βλάστηση. Ενώσεις δρυός και αγροί. Περιλαμβάνεται ο ποταμός Γορμός και τμήμα εξαιρετικού δρυοδάσους.

Κεφαλόβρυσο

Ο ποταμός Γορμός, οι πηγές του ίδιου ποταμού. το όρος Νεμέρτσικα, τα ιδιαίτερου κάλλους και εύκολης προσπέλασης δάση της περιοχής, συνθέτουν ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον φυσικό τοπίο.

Ολόκληρη η περιοχή προσφέρεται για κυνήγι και προσελκύει μεγάλο αριθμό κυνηγών στη διάρκεια της κυνηγετικής περιόδου, πολλοί από τους οποίους την επισκέπτονται και στην περίοδο που δεν επιτρέπεται το κυνήγι.

Ο ποταμός Γορμός προσφέρεται για ερασιτεχνικό ψάρεμα και είναι προσεγγίσιμος σε πολλά σημεία.

Η ορειβάσια και οι περίπατοι έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περιοχή, παρ' ότι δεν υπάρχουν σημασμένα μονοπάτια.

Στη συνέχεια παρατίθενται ενδεικτικά ενδιαφέρουσες διαδρομές κατά οικισμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ – ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	▪ Αναχώρηση από Άγιο Κοσμά και άφιξη σε Ρουψιά. Αξιοθέατο ο ποταμός Γορμός.
ΒΑΣΙΛΙΚΟ	▪ Αναχώρηση από Βασιλικό και άφιξη σε Μπουραζάνι (Διαδρομή περίπου 1 ώρα).
ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	▪ Δύσβατη διαδρομή κατά μήκος του φαραγγιού.
ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	▪ Αναχώρηση από Κάτω Μερόπη και άφιξη σε Άγιο Ιωάννη. ▪ Αναχώρηση από Κάτω Μερόπη και άφιξη σε νερόμυλο.
ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	▪ Αναχώρηση από Κεφαλόβρυσο και άφιξη σε Νεμέρτσικα (Διαδρομή περίπου 3 ώρες). ▪ Αναχώρηση από Κεφαλόβρυσο και άφιξη σε Κάτω Μερόπη.
ΜΕΡΟΠΗ	▪ Αναχώρηση από Μερόπη και άφιξη σε Νεμέρτσικα. Αξιοθέατο το εκκλησάκι του Αηλιά.
ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	▪ Αναχώρηση από Παλαιόπυργο και άφιξη σε νερόμυλο. Αξιοθέατο γεφύρι (Διαδρομή περίπου 40 λεπτά). ▪ Αναχώρηση από Παλαιόπυργο και άφιξη σε αρχαιολογικό χώρο. Αξιοθέατο γεφύρι (Διαδρομή περίπου 1 ώρα). ▪ Αναχώρηση από Παλαιόπυργο και άφιξη σε Νεμέρτσικα.
ΡΟΥΨΙΑ	▪ Παραποτάμια διαδρομή
ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	▪ Αναχώρηση από Ωραιόκαστρο και άφιξη σε Κάστρο. Αξιοθέατα Γεφύρι και εκκλησία. ▪ Αναχώρηση από Ωραιόκαστρο και άφιξη σε πηγές Γκλάβας ▪ Αναχώρηση από Ωραιόκαστρο και άφιξη σε Καταρράκτες

Η πολιτιστική τεχνική υποδομή της περιοχής του Δήμου Άνω Πωγωνίου είναι μάλλον περιορισμένη.

Μόνο στο Κεφαλόβρυσο λειτουργεί σύγχρονο πολιτιστικό – πνευματικό Κέντρο.

Κατάλληλες αίθουσες εκδηλώσεων υπάρχουν στη Μερόπη, τον Παλαιόπυργο και τη Ρουψιά, αλλά και σε όλους τους υπόλοιπους οικισμούς παρ' ότι όχι απόλυτα κατάλληλες και επαρκείς.

Οι σημαντικότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις του Δήμου Άνω Πωγωνίου, είναι τα παραδοσιακά πανηγύρια του που έχουν ιδιαίτερο τοπικό χρώμα και αναβιώνουν την μουσική παράδοση της περιοχής. Παρίστανται χιλιάδες επισκέπτες και είναι γνωστά σε ολόκληρο το Νομό Ιωαννίνων αλλά και πέραν αυτού.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται οι ημερομηνίες των πανηγυριών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	▪ Πανηγύρι 20 Μαΐου και την πρώτη Κυριακή του Αυγούστου
ΒΑΣΙΛΙΚΟ	▪ Πανηγύρι 24 Αυγούστου (Αγίου Κοσμά)
ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	▪ Πανηγύρι 15 Αυγούστου (Παναγίας) και 26 Οκτωβρίου (Αγίου Δημητρίου)
ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	▪ Πανηγύρι 29 Αυγούστου (Αγίου Ιωάννη)
ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	▪ Πανηγύρι 20 Ιουλίου (Αη Λιάς)
ΜΕΡΟΠΗ	▪ Πανηγύρι την πρώτη Κυριακή μετά το 15Αύγουστο
ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	▪ Πανηγύρι 15 Αυγούστου (Παναγίας)
ΡΟΥΨΙΑ	▪ Πανηγύρι 26 Ιουλίου (Αγία Παρασκευή)
ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	▪ Πανηγύρι 8 Σεπτεμβρίου

Η συμβολή των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων και των αδελφοτήτων των οικισμών της περιοχής, στην παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Οι αδελφότητες αποτελούν τους συνδετικούς κρίκους των χωριών με

τους ξενιτεμένους κατοίκους τους και πολλές φορές με δικές τους δαπάνες πραγματοποιούνται σημαντικά έργα.

Στον πίνακα που ακολουθεί αναφέρονται όλοι οι Σύλλογοι και οι Αδελφότητες της περιοχής που έχουν έδρα τόσο στην Ελλάδα όσο και το εξωτερικό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

ΣΥΛΛΟΓΟΙ – ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΕΣ (ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ)

ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ	▪ Αδελφότητα Αγιοκοσμητών Πωγωνίου. Έδρα Αθήνα.
ΒΑΣΙΛΙΚΟ	▪ Ένωση Βασιλικιωτών Πωγωνίου. Έδρα Αθήνα.
ΚΑΚΟΛΑΚΚΟΣ	▪ -
ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΠΗ	▪ Αδελφότητα Κάτω Μεροπαίων Θεσσαλονίκης. Έδρα Θεσσαλονίκη. ▪ Πολιτιστικός και εξωραϊστικός σύλλογος Κάτω Μερόπης Πωγωνίου. Έδρα Κάτω Μερόπη.
ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ	▪ Αδελφότητα Κεφαλοβρύσου. Έδρα Αθήνα. ▪ Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κεφαλοβρύσου Ιωαννίνων. Έδρα Κεφαλόβρυσο. ▪ Αθλητική Ένωση Κεφαλοβρύσου «Η Αναγέννηση». Έδρα Κεφαλόβρυσο. ▪ Σύλλογος Κεφαλοβρυσιτών Δυτικής Γερμανίας. Έδρα Γερμανία. ▪ Σύλλογος Βάδης - Βιτεμβέργης, Γερμανίας. Έδρα Γερμανία.
ΜΕΡΟΠΗ	▪ Αδελφότητα Μεροπαίων. Έδρα Θεσσαλονίκη. ▪ Εξωραϊστικός σύλλογος Κάτω Μερόπης. Έδρα Μερόπη.
ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΣ	▪ Αδελφότητα Παλιοπυργιτών Θεσσαλονίκης. Έδρα Θεσσαλονίκη. ▪ Αδελφότητα Παλιοπυργιτών Αθηνών και Πειραιώς. Έδρα Αθήνα. ▪ Εκπολιτιστικός σύλλογος των απανταχού Παλιοπυργιτών. Έδρα παλαιόπυργος.
ΡΟΥΨΙΑ	▪ Σύνδεσμος Ρουσιωτών Θεσσαλονίκης. Έδρα Θεσσαλονίκη.
ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	▪ Αδελφότητα Λαχανοκαστριτών. Έδρα Θεσσαλονίκη. ▪ Αδελφότητα Ωραιοκάστρου. Έδρα Αθήνα. ▪ Πολιτιστικός Σύλλογος Ωραιοκάστρου. Έδρα Ωραιόκαστρο.

Από την παράθεση των στοιχείων που προηγήθηκαν, προκύπτει ότι η περιοχή διαθέτει τις προϋποθέσεις για μια ήπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης. Μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης μεγάλου αριθμού επισκεπτών και να τους «κρατήσει» για αρκετό χρόνο. Δεν έχει όμως, για το σκοπό αυτό, προβληθεί οργανωμένα και αποτελεσματικά και επιπρόσθετα, σήμερα τουλάχιστον, δεν διαθέτει επαρκή υποδομή κυρίως ξενοδοχειακού χαρακτήρα, αφού οι δυνατότητες εστίασης είναι ικανοποιητικές και υφίστανται σε όλους τους οικισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Στα κείμενα της μελέτης που προηγήθηκαν, καταβλήθηκε προσπάθεια να αποτυπωθεί πλήρως η υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής.

Σε πολλά σημεία η ανάλυση υπήρξε εξελικτική, με σκοπό να φανούν διαχρονικά (από το παρελθόν μέχρι σήμερα) οι επελθούσες μεταβολές.

Αναλύθηκαν στοιχεία που αφορούσαν τόσο γενικά δεδομένα της περιοχής (δημογραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά κ.λ.π.) όσο και ειδικότερα κυρίως οικονομικά στοιχεία για τους κλάδους – τομείς παραγωγής (πρωτογενής – δευτερογενής – τριτογενής).

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Η περιοχή εμφανίζει δημογραφικό πρόβλημα, όπως άλλωστε ολόκληρη η ορεινή ύπαιθρος στη χώρα μας.
- Ο ενεργός πληθυσμός, παρά ταύτα, κυμαίνεται σε ικανοποιητικά σχετικά ποσοστά, η δε ανεργία δεν υπερβαίνει σημαντικά το μέσο δείκτη της χώρας.
- Παρατηρείται μια σημαντική τάση παλιννόστησης που αφορά και παραγωγικές ηλικίες.
- Η μετανάστευση παραγωγικών ατόμων μάλλον φαίνεται να περιορίζεται τα τελευταία χρόνια.
- Οι υποδομές της περιοχής είναι σε σχετικά καλή κατάσταση, βελτιώνονται δε και εκσυγχρονίζονται διαρκώς.
- Το εισόδημα των κατοίκων είναι ικανοποιητικό, προέρχεται δε σε μεγάλο βαθμό από μεταναστευτικά εμβάσματα.
- Οι δυνατότητες και οι προοπτικές απασχόλησης (ετεροαπασχόλησης και αυτοαπασχόλησης) είναι μάλλον περιορισμένες με τον τριτογενή τομέα να απορροφά το μεγαλύτερο μέρος των νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας.
- Η περιοχή διαθέτει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και παράδοση και

εξαιρετικού ενδιαφέροντος μνημεία. Δυστυχώς όμως μέχρι σήμερα δεν έχουν αξιοποιηθεί και πολύ περισσότερο προβληθεί επαρκώς.

- Ο φυσικός πλούτος και το περιβάλλον της περιοχής είναι αξιόλογο και προσφέρεται για ποικίλες ήπιας μορφής δραστηριότητες. Το όρος Νεμέρτσικα, το αισθητικό δάσος της περιοχής, ο Γορμός ποταμός και η παραποτάμια περιοχή είναι μερικά από αυτά.
- Τα σημεία και οι θέσεις φυσικού κάλλους είναι εύκολα προσπελάσιμα και επισκέψιμα, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις που απαιτούν την πραγματοποίηση μικρών σχετικά έργων.
- Το κλίμα της περιοχής θεωρείται εξαιρετικό με ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια.
- Το ανάγλυφο είναι ομαλό, παρά τα ορεινά χαρακτηριστικά της περιοχής.
- Η περιοχή είναι εύκολα προσπελάσιμη, διαθέτει μάλιστα δύο (2) φυσικές εισόδους από Εθνικές οδούς.
- Στην περιοχή ασκούνται σήμερα έντονες κυνηγετικές δραστηριότητες, κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών, αφού διαθέτει πλούσια συγκριτικά πανίδα και ευχερή πρόσβαση.
- Από τον πρωτογενή τομέα σχετικά ικανοποιητικά ανάπτυξη έχει η κτηνοτροφία και ειδικότερα η εκτατική αιγοπροβατοτροφία, που παράγει προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας.
- Εκτεταμένες γεωργικές δραστηριότητες δεν ασκούνται, αφού δεν υφίστανται επαρκώς οι απαραίτητες, για το σκοπό αυτό, προϋποθέσεις (επαρκής καλλιεργήσιμη γη, άρδευση κ.λ.π.). Τα λίγα παραγόμενα προϊόντα και ιδιαίτερα εκείνα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση, είναι υψηλής ποιότητας και έχουν φυσικές βιολογικές προδιαγραφές.
- Τα δάση έχουν μεγαλύτερη αξία για την αισθητικής τους, αφού η παραγωγή τους δεν δίνει βιομηχανικών χρήσεων προϊόντα με υψηλές συνήθως τιμές.
- Ο δευτερογενής τομέας είναι ιδιαίτερα περιορισμένος με μικρή συμβολή τόσο στο εισόδημα όσο και την απασχόληση. Οι λίγες όμως λειτουργούσες μονάδες αξιοποιούν και επεξεργάζονται κυρίως πρώτες ύλες της τοπικής παραγωγής (τυροκομεία κ.λ.π.).
- Ο τριτογενής τομέας κατέχει σημαντική θέση στην περιοχή και ιδιαίτερα το εμπόριο και οι υπηρεσίες. Το γεγονός αυτό συναρτάται με το ικανοποιητικό

εισόδημα της περιοχής που σε μεγάλο βαθμό, όπως προαναφέρθηκε, προέρχεται από μεταναστευτικά εμβάσματα.

- Οι αγροτουριστικές δραστηριότητες στην περιοχή είναι μάλλον περιορισμένες, αφού οι σημαντικοί πόλοι έλξης που διαθέτει δεν έχουν αξιοποιηθεί και πολύ περισσότερο προβληθεί επαρκώς και οργανωμένα.
- Η υποδομή της περιοχής σε καταλύματα είναι μικρή, διαθέτει όμως πολλούς χώρους εστίασης.
- Η περιοχή συνορεύει με άλλες περιοχές (Ζαγόρι, Κόνιτσα κ.λ.π.) που έχουν αξιοποιηθεί αγροτουριστικά και αποτελούν πόλους έλξης πολλών επισκεπτών, διαθέτουν δε επαρκή υποδομή και εγκαταστάσεις. Στις περιοχές αυτές και ειδικότερα στην Κόνιτσα ασκούνται και αθλητικές δραστηριότητες που έχουν τοπικό χαρακτήρα (κανόε – καγιάκ, ράφτινγκ κ.λ.π.).
- Η σύνδεση και η επαφή της περιοχής με τον μεγάλο απόδημο πληθυσμό της είναι μεγάλη και συνεχής, αφού σε όλες σχεδόν τις μεγάλες πόλεις της χώρας αλλά και του εξωτερικού, υπάρχουν δραστήριες Αδελφότητες, Σύλλογοι κ.λ.π., που βοηθούν ποικιλοτρόπως την περιοχή.
- Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που ασκούνται στην περιοχή έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, κυρίως λόγω των έντονων τοπικών και παραδοσιακών χαρακτηριστικών τους, προσελκύουν δε το ενδιαφέρον πολλών επισκεπτών, που με τον τρόπο αυτό γνωρίζουν την περιοχή την οποία συνήθως επανασεπiskeύονται. Η σχετική όμως υποδομή σε κατάλληλους χώρους πολιτιστικών εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων είναι μάλλον ελλιπής.
- Οι καθ' αυτό αθλητικές δραστηριότητες που ασκούνται στα όρια του Δήμου είναι περιορισμένες. Τα περισσότερα Τοπικά Διαμερίσματα δεν διαθέτουν σχετικές εγκαταστάσεις, αλλά και όσα διαθέτουν είναι υποτυπώδεις. Εξάιρεση αποτελεί το Κεφαλόβρυσο που λόγω κυρίως του μεγάλου συγκριτικά πληθυσμού που διαθέτει αλλά και του Γυμνασίου που λειτουργεί εκεί, έχει αθλητικές εγκαταστάσεις (Γήπεδο μπάσκετ, γήπεδο ποδοσφαίρου κ.λ.π.) και αυτές όμως όχι πλήρεις και άρτιες και επί πλέον δεν καλύπτουν όλα τα μαζικά αθλήματα.

Από τις επισημάνσεις που επιγραμματικά προηγήθηκαν, οι οποίες σημειωτέο είναι απόρροια της ανάλυσης των στοιχείων της υφιστάμενης κατάστασης του Δήμου, προκύπτουν ανάγλυφα οι κατ' αρχήν αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής.

Γενική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι λόγω των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών και της θέσης της περιοχής, οι δυνατότητες άμεσης ανάπτυξης είναι μάλλον μικρές, περιορίζονται δε σε ορισμένους μόνο κλάδους και δραστηριότητες που πληρούν ικανοποιητικά τις σχετικές προϋποθέσεις.

Πριν όμως από την προσπάθεια οποιασδήποτε ολοκληρωμένης ανάπτυξης προέχει η συμπλήρωση και η βελτίωση των υποδομών και ειδικότερα των τεχνικών και κοινωνικών.

Τα εκτελούμενα και προγραμματιζόμενα από το Δήμο έργα, εκτιμάται ότι θα συμβάλλουν άμεσα προς την κατεύθυνση αυτή, είναι όμως απόλυτα αναγκαίο να καθοριστούν και να ιεραρχηθούν οι αναπτυξιακές προτεραιότητες της περιοχής, ώστε να δοθεί έμφαση σε τομείς, κλάδους και δραστηριότητες που έχουν τέτοια προοπτική. Εξειδικεύοντας την ανάλυση, συμπερασματικά αναφέρεται:

- Από τον πρωτογενή τομέα ενδιαφέρον φαίνεται ότι παρουσιάζει η κτηνοτροφία. Είναι όμως αναγκαίο να υπάρξουν ορισμένες διαρθρωτικές μεταβολές και κυρίως να καταβληθεί προσπάθεια ώστε τα παραγόμενα προϊόντα να συνδυαστούν με τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της περιοχής και να κατοχυρωθεί η ποιότητα και η προέλευσή τους. Το προγραμματιζόμενο να λειτουργήσει στο εγγύς μέλλον Δημοτικό Σφαγείο θα συμβάλλει θετικά στη στήριξη της κτηνοτροφίας και στην τυπική και ουσιαστική αναγνώριση της ποιότητας του κρέατος.

Είναι επίσης αναγκαίο, οι μικρές και παραδοσιακές τυροκομικές μονάδες της περιοχής να ενισχυθούν και να στηριχθούν ποικιλότροπα και να κατοχυρώσουν τα προϊόντα τους ως προϊόντα «ονομασίας προέλευσης» καθιστώντας τα συνώνυμα με την περιοχή, γιατί σε αντίθετη περίπτωση η βιωσιμότητα τους στο μέλλον μπορεί να καταστεί επισφαλής.

- Τη μόνη διέξοδο για τη γεωργία αποτελεί η παραγωγή βιολογικών προϊόντων, έστω και σε περιορισμένες ποσότητες, η τυποποίησή τους και τέλος η διάθεσή τους στην αγορά οργανωμένα και αποτελεσματικά μέσω

ενός κατάλληλου φορέα που θα συσταθεί για το σκοπό αυτό.

- Ο δευτερογενής τομέας είναι σκόπιμο να επικεντρωθεί στην επεξεργασία και τη διάθεση τοπικών προϊόντων με παραδοσιακά χαρακτηριστικά (μαρμελάδες, κομπόστες, γλυκά κουταλιού, τραχανάς, χυλοπίτες, αρωματικά φυτά και βότανα κ.λ.π.). Τα προϊόντα αυτά πρέπει να καταστούν συνώνυμα με την περιοχή και να προβληθούν τα παραδοσιακά και υγιεινά χαρακτηριστικά τους. Πέραν των ανωτέρω, μικρές βιοτεχνικές μονάδες τοπικής εμβέλειας, οποιουδήποτε αντικειμένου, είναι δυνατό να λειτουργήσουν, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι θα διερευνάται κατά περίπτωση η σκοπιμότητα και η βιωσιμότητά τους, κυρίως σε σχέση με το μέγεθος και τις ιδιαιτερότητες της τοπικής αγοράς.
- Όσον αφορά τον τριτογενή τομέα, το εμπόριο και οι υπηρεσίες έχουν μια ικανοποιητική μορφή ανάπτυξης, με περαιτέρω προοπτικές, αφού η περιοχή διαθέτει σημαντικό εισόδημα και μια θετική τάση για κατανάλωση αλλά και για επένδυση.
- Ο αγροτουρισμός έχει μικρή ανάπτυξη στην περιοχή. Οι δραστηριότητες που ασκούνται είναι περιορισμένες και αποσπασματικές. Οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι ευνοϊκές. Η περιοχή διαθέτει ενδιαφέρον φυσικό περιβάλλον, πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και παράδοση και εξαιρετικά μνημεία. Όλα αυτά αποτελούν σημαντικούς πόλους έλξης που είναι σε θέση να συγκεντρώσουν το ενδιαφέρον πολλών επισκεπτών, η έκταση και η ποικιλία τους δε είναι τέτοια που να μπορεί να τους κρατήσει στην περιοχή για περισσότερες από μία (1) ημέρες. Μέχρι σήμερα όμως δεν έχει γίνει οργανωμένη, καθολική και διαρκής προσπάθεια ανάδειξης και προβολής τους. Ορισμένοι ενδιαφέροντες πόλοι έλξης είναι δυνατό να αξιοποιηθούν με μικρό κόστος και σε μικρό χρόνο, ενώ η ανάδειξη άλλων απαιτεί μια περισσότερο χρονοβόρα και κοστοβόρα διαδικασία. Σημαντικό μειονέκτημα θεωρείται η έλλειψη επαρκούς ξενοδοχειακής υποδομής στην περιοχή, ενώ υπάρχει αυτοδυναμία σε χώρους εστίασης.

Για το Δήμο Άνω Πωγωνίου, η ανάπτυξη του αγροτουρισμού αποτελεί πρώτη προτεραιότητα γιατί μπορεί σχετικά γρήγορα να υλοποιηθεί, έστω εν μέρει και να προσφέρει εισόδημα και απασχόληση σε σημαντικό αριθμό κατοίκων της περιοχής, έστω και αν ασκείται συμπληρωματικά με άλλες

δραστηριότητες.

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού θα βοηθήσει σημαντικά και άλλες δραστηριότητες που ασκούνται στην περιοχή π.χ. βιοτεχνίες επεξεργασίας γάλακτος, καταστήματα εστίασης, βιοτεχνίες επεξεργασίας και παραγωγής τοπικών παραδοσιακών προϊόντων κ.λ.π.

Σημαντικό θετικό στοιχείο για την ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή, αποτελεί η γειτνίασή της με άλλες περιοχές (Ζαγόρι, Κόνιτσα κ.λ.π.) στις οποίες ασκούνται εκτεταμένα τέτοιου είδους δραστηριότητες, διαθέτουν δε επαρκή υποδομή. Μέχρις ότου η περιοχή αποκτήσει επαρκείς υποδομές μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με τις άλλες περιοχές.

Σημαντικό πάντως στοιχείο για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, που σημειωτέο αποτελεί μια από τις λίγες επιχειρηματικές διεξόδους της περιοχής, θεωρείται η δημιουργία των αναγκαίων υποδομών και κυρίως η ανάπτυξη και η προβολή των σημαντικών πόλων έλξης που διαθέτει.

- Η δημιουργία και λειτουργία αθλητικών εγκαταστάσεων στο όρος Νεμέρτσικα, που είναι το αντικείμενο της παρούσας μελέτης, δεν είναι ανεξάρτητη με τη γενικότερη κατάσταση της περιοχής, από πλευράς θέσης, δραστηριοτήτων που ασκούνται σε αυτή, γειτνίασή της με άλλες περιοχές σε συνδυασμό με δραστηριότητες που ασκούνται σε αυτές κ.λ.π. Το όρος Νεμέρτσικα, ως φυσικός χώρος προσφέρεται απολύτως για ειδικές αθλητικές δραστηριότητες. Η θέση του είναι περίοπτη, η πρόσβασή του ευχερής και επιπρόσθετα είναι σε θέση να λειτουργεί παράλληλα και συμπληρωματικά με παρακείμενες περιοχές (π.χ. Κόνιτσα) στις οποίες ασκούνται αθλητικές δραστηριότητες αναψυχής. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα προταθούν συγκεκριμένες αθλητικές δραστηριότητες στο όρος Νεμέρτσικα, των οποίων θα επιχειρηθεί να προσδιοριστεί η κατ' αρχήν βιωσιμότητα και σκοπιμότητά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

6. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από την ανάλυση των στοιχείων της μελέτης, προκύπτει τεκμηριωμένα ότι οι προοπτικές ανάπτυξης ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και παρεμφερών δραστηριοτήτων στην περιοχή του Δήμου Άνω Πωγωνίου είναι ιδιαίτερα θετικές.

Η ανάπτυξη προς την κατεύθυνση αυτή, αποτελεί μια σοβαρή διέξοδο ικανή να συμβάλλει ουσιαστικά και κυρίως άμεσα τόσο στη βελτίωση του εισοδήματος των κατοίκων της περιοχής όσο και στην αύξηση της απασχόλησης.

Η παραπάνω διαπίστωση εκπορεύεται από το γεγονός ότι οι δυνατότητες αυτοτελούς ανάπτυξης της περιοχής σε άλλους τομείς είναι μάλλον περιορισμένες, ενώ οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού διαθέτουν σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα που αναφέρονται στο εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, στην πλούσια πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά και στα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και μεγάλου αριθμού μνημεία που διαθέτει η περιοχή.

Στα πλαίσια της οργανωμένης και επαρκώς προβεβλημένης αγροτουριστικής ανάπτυξης της περιοχής, θεωρείται βέβαιη η συνανάπτυξη εξειδικευμένων δραστηριοτήτων τόσο του πρωτογενή και του δευτερογενή όσο και του τριτογενή τομέα.

Ειδικότερα, τα εξαιρετικής και διαπιστωμένης ποιότητας κτηνοτροφικά προϊόντα (κρέας, γάλα κ.λ.π.), αφού αναγνωριστεί η προέλευση και τα βιολογικά χαρακτηριστικά τους, εκτιμάται ότι θα έχουν αυξημένη ζήτηση και υψηλές τιμές και ένα εν δυνάμει σημαντικό αγοραστικό κοινό ειδικών απαιτήσεων, το οποίο θα επισκέπτεται την περιοχή στα πλαίσια των αγροτουριστικών του δραστηριοτήτων.

Η ίδια ακριβώς εκτίμηση ισχύει και για τα γεωργικά προϊόντα, τα οποία μπορεί να είναι περιορισμένα ποσοτικά, διαθέτουν όμως εξαιρετικά χαρακτηριστικά, υψηλή ποιότητα και έναν πραγματικά βιολογικό τρόπο

παραγωγή.

Παράλληλα, είναι πρακτικά δυνατή η ίδρυση και λειτουργία μικρών βιοτεχνικών ή οικοτεχνικών μεταποιητικών μονάδων οι οποίες θα επεξεργάζονται τοπικές κυρίως πρώτες ύλες και θα παράγουν παραδοσιακά προϊόντα (κομπόστες, μαρμελάδες, γλυκά κουταλιού, τραχανά, χυλοπίτες κ.λ.π.).

Τέλος ιδιαίτερα σημαντική αναμένεται η ενίσχυση του εμπορίου και των υπηρεσιών (διαμονή, εστίαση κ.λ.π.).

Επιγραμματικά λοιπόν, οι αγροτουριστικές δραστηριότητες που θα ασκούνται στην περιοχή, θα αποτελέσουν τον αναπτυξιακό της πυρήνα, πέριξ των οποίων θα αναπτυχθούν συμπληρωματικές δραστηριότητες του πρωτογενή, του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα.

Η άποψη αυτή θεωρείται η σκοπιμότερη για την ανάπτυξη της περιοχής, αφού, όπως προαναφέρθηκε, αυτοτελώς δεν συγκεντρώνει, τουλάχιστο σήμερα, επαρκείς προϋποθέσεις αυτοδύναμης ανάπτυξης, σε ευρεία κλίμακα, δραστηριοτήτων του τριτογενή και κυρίως του δευτερογενή τομέα, παρά μόνο ενταγμένων στην ολοκληρωμένη αγροτουριστική διαδικασία.

Απαραίτητη λοιπόν προϋπόθεση για την ανάπτυξη της περιοχής, αποτελεί η ολοκληρωμένη και καθολική διαδικασία που θα προκύψει από την αξιοποίηση, την ανάδειξη και την προβολή όλων των αγροτουριστικών πόρων και πόλων έλξης που κατά ευτυχή συγκυρία υπάρχουν σε όλα τα Τοπικά Διαμερίσματα (πρώην Κοινότητες).

Ειδικότερα, οι ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που είναι δυνατό και σκόπιμο να αναπτυχθούν στην περιοχή, είναι επιγραμματικά οι ακόλουθες:

▪ **Οικολογικός τουρισμός**

Θεωρείται μια θεματική μορφή τουρισμού με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και εξαιρετικές προοπτικές, παρ' ότι σήμερα το κοινό του είναι σχετικά περιορισμένο. Η περιοχή ενδείκνυται απόλυτα και συγκεντρώνει όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού, η οποία

αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον και ζήτηση αν συνδυαστεί με άλλες συναφείς ήπιες δραστηριότητες.

▪ Πολιτιστικός – Θρησκευτικός τουρισμός

Παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περιοχή του Δήμου Άνω Πωγωνίου, η οποία διαθέτει πλούσιους πολιτιστικούς πόρους που με μικρές παρεμβάσεις είναι δυνατό να αξιοποιηθούν και να αναδειχθούν σε ελκυστικούς πόλους έλξης σημαντικού αριθμού επισκεπτών.

▪ Εξειδικευμένος εκπαιδευτικός τουρισμός

Απευθύνεται σε ειδικών ενδιαφερόντων τουρίστες που επιθυμούν να γνωρίσουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά της περιοχής, τα κειμήλια μεγάλης αξίας που βρίσκονται διάσπαρτα στα μοναστήρια και τις εκκλησίες της περιοχής και τέλος να δουν από κοντά την παραγωγή των τοπικών προϊόντων της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Συνδυάζεται με άλλες μορφές τουρισμού και κυρίως με τον αγροτουρισμό και είναι δυνατό να προσελκύσει το ενδιαφέρον αρκετών επισκεπτών.

▪ Αγροτουρισμός

Ως αγροτουρισμός χαρακτηρίζεται εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε αγροτικό χώρο από απασχολούμενους σε τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής.

Στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποσκοπεί στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος στους κατοίκους της περιοχής, θετικές προοπτικές απασχόλησης και βελτίωσης του πολιτιστικού επιπέδου.

Δραστηριότητες ή παρεμβάσεις αγροτουριστικού χαρακτήρα που είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν στην περιοχή, ενδεικτικά είναι:

- Δημιουργία τουριστικής υποδοχής φιλοξενίας (καταλύματα).
- Παραγωγή τοπικών προϊόντων (τσίπουρο, κομπόστες, μέλι, μαρμελάδες, γλυκά κουταλιού, τραχανάς, χυλοπίτες κ.λ.π.).
- Εστίαση με προϊόντα παραδοσιακού χαρακτήρα που παράγονται τοπικά.
- Διοργάνωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
- Αξιοποίηση τοπικής παραγωγής για την παραγωγή οικολογικών προϊόντων ή προϊόντων ονομασίας προέλευσης (κρέας, γαλακτοκομικά).
- Συγκέντρωση και τυποποίηση φυσικών τοπικών προϊόντων (βότανα, αρωματικά φυτά κ.λ.π.).
- Εφαρμογή νέων οικολογικών καλλιεργειών σε προϊόντα της γεωργικής παραγωγής που δεν παράγονται μέχρι σήμερα στην περιοχή, για τα οποία υπάρχουν πρόσφορες συνθήκες (π.χ. βατόμουρα, μανιτάρια κ.λ.π.).
- Δημιουργία εκτροφείου αγρίων ζώων.
- Δημιουργία οικομουσείου.
- Διερεύνηση της δυνατότητας καλλιέργειας «τρούφας» στα δρυοδάση της περιοχής.
- Εκτροφή χήνας ή πάπιας για την παραγωγή φουαγκρά.
- Κ.λ.π.

Ο Δήμος Άνω Πωγωνίου πληροί όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων, οι περισσότερες από τις οποίες είναι άμεσης εφαρμογής και μικρού σχετικά κόστους είναι δυνατό δε να υλοποιηθούν τόσο από ιδιώτες όσο και από το Δήμο ή το Δημόσιο.

▪ **Ιππικός τουρισμός**

Η χρήση του αλόγου στην Ήπειρο αλλά και σε ολόκληρη τη χώρα ήταν αυτή του μεταφορικού μέσου ή του υποζυγίου.

Τα τελευταία κυρίως χρόνια παρατηρείται μία ολοένα και μεγαλύτερη στροφή στην χρήση του αλόγου ως μέσου ψυχαγωγίας. Οι λόγοι της οργανωμένης αυτής δραστηριότητας είναι πολλοί, συνοψιζόμενοι ως εξής:

- Το άλογο στους περισσότερους ανθρώπους είναι ζώο αγαπητό και οικείο. Η ιππασία προσφέρει αίσθηση ελευθερίας που καλλιεργήθηκε από την πανάρχαια σχέση του ανθρώπου με το άλογο.
- Η ιππασία έχει το χαρακτήρα του παιχνιδιού, προσφέρεται για όλες τις ηλικίες, ενώ επιπρόσθετα είναι απλή αλλά και ξεκούραστη δραστηριότητα.
- Αποτελεί ομαδική δραστηριότητα που ταιριάζει σε παρέες.

Οι ήπιες μορφές εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων που προηγήθηκαν, συνθέτουν μια συγκροτημένη και ολοκληρωμένη ενότητα, η οποία αξιοποιούμενη και προβαλλόμενη οργανωμένα και αποτελεσματικά, είναι σε θέση να προσελκύσει το ενδιαφέρον μεγάλου αριθμού επισκεπτών διαφόρων ενδιαφερόντων, ηλικιών, κοινωνικών, πνευματικών και οικονομικών τάξεων.

Στις δραστηριότητες αυτές, με σκοπό να αποκτήσουν πλήρη οργανική ενότητα, είναι αναγκαίο να προστεθούν οι αθλητικές δραστηριότητες, που αφορούν τον ορεινό όγκο της Νεμέρτσικας.

Οι δραστηριότητες ή οι παρεμβάσεις αυτές, που σημειωτέο έχουν ήπιο χαρακτήρα, προσιδιάζουν στα χαρακτηριστικά της περιοχής και κυρίως στο ορεινό της ανάγλυφο.

Ειδικότερα, οι προτεινόμενες δραστηριότητες – παρεμβάσεις ορεινού αθλητικού τουρισμού είναι:

▪ **Δημιουργία ορειβατικού καταφυγίου**

Προτείνεται η δημιουργία ορειβατικού καταφυγίου στο όρος Νεμέρτσικα σε υψόμετρο περίπου 1.400 μ, με παραδοσιακά υλικά και δυνατότητα φιλοξενίας 25 – 30 ατόμων. Στο καταφύγιο θα υπάρχουν στοιχειώδεις ευκολίες και πλήρης εξοπλισμός εστίασης.

▪ Ποδήλατο βουνού

Είναι δυνατό να λάβει τις ακόλουθες μορφές:

- Ολιγοήμερες εκδρομές στις οποίες έμφαση θα δίνεται στην παρακολούθηση του τοπίου και στην περιηγητική δραστηριότητα, σχεδόν αποκλειστικά σε χωματόδρομους.
- Ολιγοήμερες εξορμήσεις σε μονοπάτια, στις οποίες έμφαση θα δίνεται στην τεχνική ικανότητα, την υπερνίκηση εμποδίων και δύσκολων σημείων και γενικά στον αθλητικό χαρακτήρα.
- Ήπιες «οικογενειακές εξορμήσεις», κυρίως μονοήμερες, με μειωμένο αθλητικό χαρακτήρα και έμφαση στη φυσική κατάσταση.
- Το ανάγλυφο και η διαμόρφωση του όρους Νεμέρτσικα καθώς και το οδικό δίκτυο που το διασχίζει και έχει πολλαπλές εισόδους, αποτελούν ένα εξαιρετικά πρόσφορο πεδίο για την ανάπτυξη ποδηλάτου βουνού.

▪ Αθλήματα πτήσης

Τα αθλήματα αυτά περιλαμβάνουν:

- Πτήσεις με αετό (δελταπλάν)
- Πτήσεις με αλεξίπτωτο πλαγιάς

Και οι δύο μορφές πτήσεων πραγματοποιούνται από ένα υψηλό σημείο απογείωσης, το οποίο σχεδιάζεται πλησίον του καταφυγίου, προς ένα χαμηλότερο με την εκμετάλλευση των ανοδικών ρευμάτων.

Η περιοχή είναι εξαιρετικά κατάλληλη, κατά τη γνώμη των ειδικών, για τις δραστηριότητες αυτές, το δε κόστος περιορίζεται στη διαμόρφωση μίας ή δύο πιστών απογείωσης και είναι μικρό.

▪ Πίστες αναρρίχησης σε φυσικούς βράχους

Η περιοχή ενδείκνυται για τη διαμόρφωση τουλάχιστο δύο φυσικών πιστών αναρρίχησης διαφορετικής δυσκολίας η κάθε μία, σε υψόμετρο

περίπου 1.800 μ, σε θέση υψηλότερη του καταφυγίου, με εξαιρετική θέα. Το επενδυτικό κόστος της δραστηριότητας αυτής είναι περιορισμένο και αφορά κυρίως τη διαμόρφωση του χώρου εμπροσθεν των πιστών.

▪ Περιηγήσεις με όχημα

Η περιοχή του όρους Νεμέρτσικα διαθέτει ένα πλούσιο δασικό δίκτυο, στο οποίο, οι επισκέπτες που αναζητούν την περιπέτεια και τις «δυνατές συγκινήσεις» μπορούν να την περιηγηθούν με ανάλογα οχήματα.

Οι περιηγητές συνήθως κινούνται μεμονωμένα ή σε μικρές ομάδες. Η περιήγηση συνδυάζεται, αρκετές φορές και με άλλα αθλήματα όπως πτήσεις, αναρριχήσεις κ.λ.π. Η δραστηριότητα αυτή έχει σχεδόν αμελητέο επενδυτικό κόστος, το οποίο περιορίζεται κυρίως στη σήμανση του δικτύου, η οποία όμως θα πραγματοποιηθεί και για τις άλλες ορεινές δραστηριότητες που θα ασκούνται στην περιοχή.

▪ Ορειβασία – Ορειβατικά μονοπάτια

Η ορειβασία αποτελεί μια ιδιαίτερα διαδεδομένη δραστηριότητα στη χώρα μας, η οποία για πολλούς λόγους κερδίζει ολοένα και περισσότερους φίλους.

Η περιοχή του όρους Νεμέρτσικα ενδείκνυται για την ανάπτυξη ορειβατικών δραστηριοτήτων, αφού αποτελεί ένα χώρο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με πρόσβαση από πολλές περιοχές.

Τα τελευταία κυρίως χρόνια το ενδιαφέρον των ορειβατών δεν περιορίζεται μόνο στο στοιχείο της άθλησης αλλά επεκτείνεται και σε άλλα πεδία και κυρίως στο πολιτιστικό.

Το στοιχείο αυτό αποτελεί μια θετική εκδοχή για την περιοχή, δεδομένου ότι διαθέτει πλούσια πολιτιστική παράδοση και στοιχεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Εκτιμάται ότι, συνδυαστικά με άλλες δραστηριότητες, η ορειβασία στη Νεμέρτσικα θα αποτελέσει πόλο έλξης πολλών επισκεπτών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ορειβατικές διαδρομές πρέπει να είναι διαφορετικών βαθμών δυσκολίας, με σκοπό να προσιδιάζουν στις προτιμήσεις όσο το δυνατό μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών.

Το επενδυτικό κόστος της δραστηριότητας αυτής είναι συγκριτικά υψηλό και αφορά τη διαμόρφωση υφιστάμενων μονοπατιών, την κατασκευή νέων και τέλος τη σήμανσή τους όπως και την κατασκευή θέσεων θέας και ξεκούρασης κατά μήκος τους.

▪ **Παιχνίδι στο δάσος (paintball)**

Το paintball είναι ένα παιχνίδι που ξεκίνησε στην Αμερική το 1981 και έκτοτε απέκτησε πολλούς φίλους σε ολόκληρο τον κόσμο. Στην χώρα μας άρχισε να παίζεται το 1995 και διαδίδεται με γρήγορους ρυθμούς.

Παίζεται μέσα στο δάσος και οι παίκτες του συνήθως έχουν και άλλα αγροτουριστικά ενδιαφέροντα.

Σημαντικό θεωρείται το γεγονός ότι ως ομαδικό παιχνίδι θα προσελκύει στην περιοχή επισκέπτες, αφού παίζεται από μεγάλο αριθμό παικτών (επισκεπτών) οι οποίοι αποτελούν συνήθως καλούς πελάτες των προϊόντων της περιοχής.

Οι ορεινές περιοχές φυσικού κάλλους είναι το ελκυστικότερο πεδίο του παιχνιδιού και η Νεμέρτσικα αλλά και το αισθητικό δάσος στους πρόποδες της πληρούν την προϋπόθεση αυτή.

Το paintball διεξάγεται σε καθορισμένη και οροθετημένη έκταση και οι παίκτες του είναι οργανωμένοι σε ομάδες ή ατομικά, είναι εφοδιασμένοι με χάρτη της περιοχής και ειδικά αεροβόλα όπλα που εκτοξεύουν χρωματοσφαιρίδια με υδατοδιαλυτή και αυτοδιασπώμενη μπογιά. Σκοπός του παίκτη ή της ομάδας είναι να μαζέψει τις σημαίες των αντιπάλων.

Το επενδυτικό κόστος της δραστηριότητας αυτής είναι μηδαμινό.

▪ **Παρατηρητήρια άγριας πανίδας (κυρίως πουλιών)**

Παρ' ότι δεν συνιστούν μια αμιγή αθλητική δραστηριότητα,

παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον και είναι δυνατό να αποτελέσουν πόλο έλξης για πολλούς επισκέπτες του βουνού, οι οποίοι θα ασκούν σε αυτό τις υπόλοιπες αθλητικές δραστηριότητες.

Η περιοχή διαθέτει άγρια πανίδα και λόγω της γεωμορφολογίας της είναι δυνατή η παρατήρησή της.

Δύο (2) έως τρία (3) παρατηρητήρια θεωρούνται αρκετά και μπορούν να καλύψουν ολόκληρη την περιοχή έχουν δε περιορισμένο κατασκευαστικό κόστος αλλά και κόστος συντήρησης.

▪ **Περίπτερα πληροφόρησης – Χώροι στάθμευσης οχημάτων – Σηματοδότηση οδικού δικτύου**

Το όρος Νεμέρτσικα περιλαμβάνει τουλάχιστον τρεις (3) φυσικές εισόδους. Ειδικότερα διαθέτει φυσικές εισόδους από τον οικισμό του Κεφαλόβρυσου από τον οικισμό του Παλαιόπυργου και από την περιοχή της Κόνιτσας μέσω Πωγωνίσκου.

Η σημαντικότερη φυσική είσοδος προς το βουνό και τους χώρους άσκησης των αθλητικών δραστηριοτήτων είναι ο οικισμός του Κεφαλόβρυσου. Στα όρια του οικισμού αυτού και ειδικότερα μπροστά από την «πύλη» εισόδου στο βουνό, είναι αναγκαία η δημιουργία ενός περιπτέρου πληροφόρησης, εφοδιασμένου όχι μόνο με χάρτες της περιοχής και πληροφοριακό υλικό για τις δραστηριότητες στο βουνό αλλά και με υλικό προβολής του συνόλου του αγροτουριστικού προϊόντος του Δήμου και των ενδιαφερόντων στοιχείων που διαθέτει.

Το εν λόγω περίπτερο θα εγκατασταθεί σε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο στάθμευσης οχημάτων (parking), ο οποίος θα εξυπηρετεί όσους επισκέπτες επιθυμούν να επισκεφθούν το βουνό με τα πόδια.

Στις υπόλοιπες Εισόδους του βουνού είναι απαραίτητη η εγκατάσταση πλήρων πινακίδων πληροφόρησης τόσο για τις διαδρομές και τις αθλητικές δραστηριότητες που θα ασκούνται στο βουνό όσο και γενικότερες πληροφορίες για τα ενδιαφέροντα σημεία της ευρύτερης περιοχής, τους χώρους εστίασης κ.λ.π.

Αυτονόητη τέλος θεωρείται η ανάγκη σήμανσης ολόκληρου του εσωτερικού δικτύου του βουνού.

Οι προηγηθείσες ενέργειες προκαλούν ένα σημαντικό επενδυτικό κόστος, το οποίο θα προσδιοριστεί με ακρίβεια στη Β' Φάση της μελέτης καθώς και ένα περιορισμένο λειτουργικό κόστος, το οποίο όμως, τουλάχιστο σε ένα βαθμό μπορεί να είναι ανταποδοτικό.

Όπως προαναφέρθηκε, οι προτεινόμενες παρεμβάσεις και δραστηριότητες συγκροτούν μια ενιαία και οργανική ενότητα ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ικανή να προσελκύσει το ενδιαφέρον σημαντικού αριθμού επισκεπτών, αφού χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη ποικιλία και πολυμορφία.

Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και με τη λογική αυτή πρέπει να αντιμετωπιστεί, θεωρείται η σύνδεση των δραστηριοτήτων της περιοχής με αντίστοιχες άλλων όμορων ή παρακείμενων περιοχών (Κόνιτσα, Ζαγόρι, Καλπάκι, Δελβινάκι, Δολό κ.λ.π.), κυρίως ως προς τη διοχέτευση πελατών – επισκεπτών από περιοχή σε περιοχή με σκοπό την κάλυψη ευρύτερης γκάμας ενδιαφερόντων.

Ειδικότερα η περιοχή της Κόνιτσας για παράδειγμα, στην οποία ασκούνται σημαντικές αθλητικές δραστηριότητες μπορεί να τροφοδοτεί συμπληρωματικά τον Δήμο Άνω Πωγωνίου με επισκέπτες, οι οποίοι στο όρος Νεμέρτσικα θα ασκούν αθλητικές δραστηριότητες που δεν υφίστανται στην Κόνιτσα.

Η λογική της προώθησης επισκεπτών από περιοχή σε περιοχή μπορεί να λειτουργεί και αντίθετα, δηλαδή από το Δήμο Άνω Πωγωνίου προς άλλες περιοχές.

Αποτέλεσμα αυτής της οργανωμένης διαδικασίας θα είναι εφ' ενός η προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών και αφ' ετέρου η διαμονή τους στην περιοχή για όσο το δυνατό μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Είναι σημαντικό στο σημείο αυτό, να τονιστεί ότι η αποδοτική ανάπτυξη ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην περιοχή είναι συνάρτηση τόσο της ποιότητας και πληρότητας του προϊόντος όσο κυρίως και του τρόπου προβολής και προώθησής του.

Ο Δήμος Άνω Πωγωνίου, κατά βάση μέσω της Αναπτυξιακής Δημοτικής Επιχείρησης που συνέστησε, θα πρέπει να δημιουργήσει

αποτελεσματικούς μηχανισμούς προβολής της περιοχής και προώθησης του προϊόντος της σε διαρκή και καθολική βάση. Σε αντίθετη περίπτωση υφίσταται υπαρκτός κίνδυνος μειωμένης ζήτησης και επομένως περιορισμού των επισκεπτών στην περιοχή όχι μόνο αριθμητικά αλλά και από πλευράς χρόνου παραμονής τους σε αυτή.

ΠΗΓΕΣ

- Διευθύνσεις Γεωργίας και κτηνιατρικής.
- Διεύθυνση internet www.πωγωνι.gr.
- ΕΟΤ.
- ΕΣΥΕ.
- Λαμπρίδης Ιωάννης «Πωγωνιακά» 1889.
- Προσωπική επαφή με τον κ. Νίτα, Δήμαρχο Κεφαλόβρυσου.
- Συνεργασία με τον κ. Δελλάρη, Οικονομολόγο-Μελετητή.
- Τοπικές εφημερίδες «Η φωνή του Πωγωνίου».